

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra asijských studií

MAGISTERSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCA

CHUDOBA V JAPONSKU

POVERTY IN JAPAN

Olomouc 2020

Andrea Zsóková

Vedúci diplomovej práce: doc. Mgr. Ivona Barešová, Ph.D.

Prehlasujem, že som diplomovú prácu „Chudoba v Japonsku“ vypracovala samostatne pod odborným dohľadom vedúceho práce a uviedla všetky použité pramene a literatúru.

Olomouc, ... 2020

Andrea Zsóková

Anotácia

V tejto práci sa budem zaoberať chudobou v Japonsku, ktorá býva často zatienená inými problematickými témami, najmä z dôvodu stigmatizácie v spoločnosti. Cieľom práce je v prvom rade priblíženie súčasnej situácie ohľadom chudoby a následný rozbor vybraných príčin jej vzniku v oblasti pracovnej, spoločenskej a politickej. Ďalej analyzujem aj jej následky z hľadiska niekoľkých perspektív, konkrétne vzdelania a kriminality. Bližšie sa pri rozbere zameriavam na kontext detskej chudoby, ktorá sa stáva čoraz závažnejším. V práci používam súčasné štatistické údaje, za pomoci ktorých vykresľujem ucelený obraz o stave chudoby v Japonsku. Skúmam, ako sa výrazne meniaci ekonomická situácia, najmä v niekoľkých posledných desaťročiach, podpísala na vývoji danej problematiky. Ďalej, ako sa japonská spoločnosť musela týmto zmenám v rôznych oblastiach prispôbiť.

Počet strán: 70

Počet znakov (vrátane medzier): 108 323

Počet titulov použitej literatúry: 99

Kľúčové slová: chudoba v Japonsku, detská chudoba, neúplné rodiny, neštandardný pracovný úväzok, working poor, následky chudoby

Ďakujem doc. Mgr. Ivone Barešovej, Ph.D. za odborný prístup, trpezlivosť a cenné rady pri tvorbe a smerovaní práce.

Obsah

Úvod.....	8
1 Chudoba.....	10
1.1 Vymedzenie chudoby.....	10
1.2 Meranie chudoby.....	12
1.3 Príčiny chudoby	14
1.4 Nerovnosť	17
2 Chudoba v Japonsku.....	18
2.1 Meranie relatívnej chudoby v Japonsku.....	18
2.1.1 Vládne výskumy	19
2.1.2 Nedostatky vládnych výskumov.....	20
2.2 Chudoba z hľadiska spoločenských vzťahov.....	21
3 Detská chudoba v Japonsku.....	24
3.1 Štatistické údaje a merania detskej chudoby.....	25
3.2 „Neviditeľná chudoba“	26
3.3 Spoločenské vylúčenie z detskej perspektívy	27
4 Príčiny detskej chudoby	29
4.1 Neúplná domácnosť	29
4.1.1 Aké je zloženie japonskej rodiny?	29
4.1.2 Štatistiky chudoby.....	31
4.2 Neštandardný pracovný úväzok	33
4.2.1 Štatistické údaje	35
4.2.2 Fenomén chudobných pracujúcich „working poor“	36
4.2.3 Charakteristické črty neštandardného pracovného pomeru	36
4.3 Politické opatrenia a ich nedostatočnosť.....	37
4.3.1 Opatrenia Koizumiho vlády.....	38
4.3.2 Opatrenia Abeho vlády	40
4.3.3 Nedostatky systému sociálneho zabezpečenia.....	42
4.3.4 Nedostatky systému prerozdelenia príjmov	44
5 Následky detskej chudoby v spoločnosti.....	46
5.1 Spojitosť chudoby a vzdelania	46
5.1.1 Štatistické údaje	46
5.1.2 Čo je problémom?.....	47

5.1.3	Po ukončení povinnej školskej dochádzky	49
5.1.4	Vplyv chudoby na školské výsledky detí z neúplných rodín.....	49
5.1.5	Miera predčasného ukončenia štúdia u chudobných detí	51
5.2	Spojitosť chudoby a kriminality mladistvých	52
5.2.1	Štatistické údaje	53
5.2.2	Ekonomická situácia ako motív kriminálnych činov.....	54
5.2.3	Sociálne vylúčenie mladistvých delikventov.....	55
Záver	.....	58
Použitá literatúra	.....	63

Edičná poznámka

V texte je použitá slovenská transkripcia japonských pojmov. Japonské mená sú uvedené v poradí vlastné meno-rodové meno. Pri prepise japonských termínov je použitá kurzíva. Na citovanie používam citačnú normu ISO 690.

Úvod

Pri zmienke o Japonsku je chudoba asi posledným problémom, ktorý si väčšina ľudí predstaví. Mohlo by sa zdať, že v ekonomicky silnej krajine predsa chudoba neexistuje alebo je jej výskyt minimálny, avšak opak je pravdou. Japonsko sa v mnohých globálnych štatistikách chudoby nachádza na horných priečkach. V priebehu niekoľkých dekád si prešlo búrlivými zmenami. Ekonomický zázrak, ktorý predošlé generácie zažili, vyústil v 90. rokoch do recesie a deflácie, akú japonská ekonomika nikdy predtým nezažila. Nastalo znižovanie platov a stavov, počet chudobných ľudí pribúdala. „Stratená dekáda“, ako sa tieto roky nazývajú, posunula Japonsko nazad, a preto boli v snahe vyrovnať sa globálnej konkurencii zavádzané zmeny v rôznych oblastiach.

Téma chudoby je avšak pomerne obsiahla, keďže sa týka spoločnosti celkovo, a preto sa v práci nezaobieram každým jej aspektom. Bližšie ju ale rozoberám v kontexte chudoby detí, ktorá sa v Japonsku stáva čoraz závažnejším spoločenským problémom. Cieľom práce je predstaviť problematiku súčasnej celkovej a detskej chudoby a preskúmať vplyv vybraných príčin na jej vznik. Následne ju analyzovať v kontexte jej najzávažnejších následkov v spoločnosti.

V prvej kapitole stručne približujem fenomén chudoby z všeobecného hľadiska. Opisujem jej existujúce koncepty a definujem základné pojmy, s ktorými pracujem v obsahu práce. V druhej kapitole práce približujem všeobecnú podobu chudoby v súčasnom Japonsku. Začínam vysvetlením spôsobu jej merania a opisujem doterajšie vykonané výskumy miery relatívnej chudoby, pričom sa zaoberám aj ich nedostatkami. Ďalej prechádzam do témy chudoby v kontexte spoločenských vzťahov. V tretej kapitole s pomocou štatistických údajov vykresľujem obraz o stave detskej chudoby v Japonsku. Rozoberám, aké má tento problém postavenie v spoločnosti, a bližšie sa vraciam aj k sociálnemu vylúčeniu, tentokrát z detskej perspektívy. Predmetom štvrtej kapitoly je analýza príčin jej vzniku. Keďže v práci nie je priestor na analýzu všetkých možných príčin, pre túto kapitolu som vybrala tri, ktoré rozoberám podrobnejšie. Ako prvou sa zaoberám nárastom neúplných domácností a jeho vplyvom na zvýšenie miery chudoby, pričom v krátkosti priblížim aj podobu a zmenu japonskej rodiny. Druhou príčinou je problém nestáleho zamestnania, ktorý je na vzostupe, a napokon predstavím politické opatrenia v priebehu rokov, ktoré mali priamy alebo nepriamy negatívny dopad na šírenie chudoby. V poslednej kapitole analyzujem vplyv detskej chudoby vo vybraných

oblastiach života. Konkrétne sú to vzdelanie a kriminalita mladistvých a ich súvis so životom v chudobe.

1 Chudoba

Na uvedenie do kontextu problematiky je potrebné si najprv definovať pojem chudoba, s ktorým následne pracujem v celom obsahu práce.

Vymedziť chudobu jednou definíciou je pomerne náročné. Tento fenomén už od historických dôb neustále podlieha premenám. Tak, ako existuje mnoho rôznych druhov chudoby, existujú k nim primerané definície, ktoré majú spoločný základ, avšak iné hľadisko.

Chudoba je vo všeobecnosti často definovaná nielen ako nedostatok finančných prostriedkov a zdrojov na udržanie si živobytia, ale aj ako hlad, podvýživenosť, obmedzený prístup k vzdelaniu, spoločenská diskriminácia jedinca alebo skupiny ľudí a ich vyradenie zo spoločnosti a iné základné položky, ktoré sú považované za nevyhnutné pre kvalitný život. Pre veľkú časť ľudí na svete je však neschopnosť viesť dôstojný život každodennou realitou. Z hľadiska ľudských práv, ktoré sú zakotvené v mnohých medzinárodných zmluvách, sa teda jedná o ich viacnásobné nedodržanie, ako aj o nedodržanie práva na ľudský život, ktorým by mali disponovať všetci bez rozdielu veku, pohlavia, národnosti, náboženstva, atď. (United Nations 2005).

Chudoba sa stala globálnym javom a rôzne svetové organizácie si za svoj cieľ stanovili vyriešenie alebo úplné odstránenie chudoby ako závažného sociálneho problému. Plány na jej odstránenie sa objavujú aj vo vládnych programoch jednotlivých krajín a vznikajú kampane na pomoc chudobným.

1.1 Vymedzenie chudoby

Miera chudoby je vždy posudzovaná z hľadiska kvality života charakteristickej pre danú krajinu. Na jej vymedzenie sa v zásade používa nasledovná klasifikácia.

Absolútna alebo relatívna

Absolútna chudoba označuje stav, kedy sa jedná o fyzické prežitie človeka. Znamená taký nedostatok prostriedkov na uspokojenie základných životných potrieb, kvôli ktorému môže dôjsť až k ohrozeniu života alebo k smrti človeka, ktorý je dlhodobo vystavený životu v absolútnej chudobe. Tento koncept je však relevantný prevažne už len v chudobných rozvojových krajinách (Mareš 1999, s. 110).

Relatívna chudoba, ktorá sa dáva do pomeru s absolútnou, sa naopak vyskytuje prevažne v priemyselne rozvinutých krajinách. Townsend hovorí, že jedinci, rodiny a skupiny sa považujú za relatívne chudobných v prípade, že nemajú prístup k zdrojom na zaistenie si určitých životných podmienok alebo pôžitkov, na participáciu v spoločenských a iných aktivitách alebo dokonca na zabezpečenie si obživy, ktorá je obvyklá alebo rozšírená v spoločnosti, v ktorej žijú (Townsend 1979, s. 32).

V sociológii sa už dlho vedú diskusie, či je chudoba vymedzená absolútne alebo relatívne. Napríklad podľa Simmela, ktorý ju vymedzil ako relatívnu, nie sú chudobní iba tí, ktorí sa nachádzajú na dne spoločnosti, ale možno ich nájsť v každej sociálnej vrstve. Je to dané aj tým, že jednotlivec žijúci v určitej spoločenskej vrstve sa cíti byť chudobný, ak má menej v porovnaní s ostatnými príslušníkmi danej vrstvy. Jedná sa teda o problém chudoby v bohatej spoločnosti, ktorá je však vyznačená nerovnosťou (Mareš 1994, s. 12).

Táto skutočnosť dáva priestor na úvahy ohľadom potenciálneho odstránenia chudoby. Môžeme totižto polemizovať, že jej úplné odstránenie nikdy nebude možné, keďže jej príčinou je porovnávanie jedinca alebo skupiny ľudí s úspešnejším zvyškom spoločnosti, do ktorej patria. Napríklad ak sa človeku “na dne” spoločnosti zlepši situácia, stále sa bude porovnávať s ľuďmi, ktorí majú viac, čo v ňom bude opäť vzbudzovať pocit chudoby. Z tohto dôvodu sú niektorí odborníci skeptickí ohľadom snahy chudobu úplne odstrániť.

Objektívna alebo subjektívna

Objektívna chudoba vychádza z výskumov a analýzy sociálno-ekonomických informácií o spoločnosti. Vonkajšia (objektívna) strana, ktorou môže byť štát alebo parlament, určuje hranicu chudoby nezávisle na názore tých, ktorí sú považovaní za chudobných (Mareš 1999, s. 118) .

Každý človek vníma chudobu odlišne. Napriek objektívne určeným kritériám a tabuľkám, ktoré vymedzujú jej hranicu, sa osobné názory a pocity jedinca voči vlastnej situácii nemusia zhodovať s predpísanými normami. A teda, že aj človek, ktorý nie je klasifikovaný za chudobného, sa tak napriek tomu cíti. V takom prípade sa hovorí o subjektívnej chudobe.

Priama alebo nepriama

Koncepty priamej chudoby sa merajú po transformácii príjmov do spotreby, pričom však samotné príjmy nie sú považované v meraní za dostatočné. Dôvodom je fakt, že rôzne okolnosti, ktoré sprevádzajú ich transformáciu do spotreby, sa do nich nepremietajú. To znamená, že sa nehľadí na spôsob a dôvody určitého hospodárenia s konkrétnymi prostriedkami. Predovšetkým sa teda jedná o kúpnu silu peňazí. Naopak, nepriame koncepty chudoby hodnotia disponibilný príjem jednotlivca alebo celej domácnosti, pričom sa meria príjem pred spotrebou, a teda sa nehľadí na kúpnu silu peňazí (Mareš 1999, s. 115).

Preskriptívna alebo konsenzuálna

Preskriptívne koncepty sú založené na odhadoch určených odborníkmi, ktorí vypočítavajú minimálny príjem, ktorý má zaistiť človeku prežitie. Tieto koncepty sú definované pomocou rôznych spotrebných košov, teda kombináciou množstva statkov, ktoré sa spotrebúvajú. Patria medzi nich napríklad životné minimum alebo minimálny príjem, pomocou ktorých sa vymedzuje hranica chudoby (Mareš 1999, s. 110).

V prípade, že spoločnosť, ktorá je zastúpená napríklad parlamentom alebo nejakou inou politickou mocou určuje, čo je k životu nevyhnutne potrebné, ide o konsenzuálnu chudobu. Spočíva na konsenze o tom, koho možno považovať za chudobného a koho nie. Nehľadí sa pri tom na názor odborníkov, ale verejnosti. Vyskytuje sa napríklad vo forme odhadu primeraného životného minima spoločnosti, zoznamu vecí, ktoré sú pre život nevyhnutné, alebo vo forme vyjadrenia verejnosti, akú úroveň podpory je ochotná akceptovať (Mareš 1999, s. 110).

1.2 Meranie chudoby

Ako sa chudoba meria a na čo slúžia nadobudnuté údaje? Nutnosť merania chudoby nespočíva v získaní jedného konkrétneho čísla, ktoré zodpovedá danému miestu alebo dobe, ale pravdepodobne najdôležitejší dôvod na jeho uskutočnenie spočíva najmä v možnosti porovnania jej miery. Tieto porovnania môžu byť vykonané z dvoch rozličných perspektív. Buď sa na ne budeme pýtať otázkami ako: Zvýšila sa chudoba v priebehu rokov? Je jej miera vyššia na jednom mieste, ako na druhom? alebo porovnanie prebehne podľa vyčíslenia toho, aký veľký je rozdiel v chudobe. A zároveň sú tieto dve metódy použité v odlišných prípadoch. Pre niektoré dôvody, prečo sa robí porovnanie, napríklad

výber jedného vhodného opatrenia z dvoch, je nutná iba prvá metóda. V prípadoch, kedy je dôležité vyhodnotiť to, aký dopad bude mať konkrétne opatrenie na chudobu, sa používa metóda druhá (Ravallion 1994, s. 1).

Treba však povedať, že sa nemeria chudoba ako taká, ale jej koncepty, ktoré sú uvedené v predchádzajúcej podkapitole. Každé z jednotlivých vymedzení funguje však iba orientačne a niektoré kritériá sa po zaradení konkrétnych typov merania chudoby dajú aplikovať súčasne. Pokiaľ sa miera deprivácie jedinca meria prostredníctvom chýbajúceho príjmu, hovoríme o nepriamej miere chudoby, a naopak, meranie prostredníctvom chýbajúcej spotreby nazývame mierou priamou (Mareš 1999, s. 120).

Najčastejšie používaným spôsobom merania chudoby s cieľom zhodnotiť celkovú situáciu daného problému, je určenie ustálenej hranice chudoby v rámci príjmov a vypočítanie percenta populácie trpiacej chudobou. OECD uvádza vlastný prístup k meraniu a monitorovaniu chudoby v rôznych krajinách. Sen (1976) tvrdí, že spôsob určitého merania daného javu by mal byť zvolený na základe toho, aký cieľ sa snažíme pri meraní dosiahnuť, a na aký účel budú zistenia merania použité.

Chudoba môže byť meraná za účelom toho, aby vláda získala informácie o tom, ako fungujú rôzne zavedené postupy, a ako vplývajú na životnú situáciu chudobných ľudí. Pri takomto meraní je zámerom vlády aj to, aby mohla poskytovať presné informácie ohľadom spoločenskej a ekonomickej situácie v krajine (Sen 1976, s. 222).

Nadobudnuté zistenia môžu byť užitočné v odhaľovaní príčin chudoby na vytvorenie stratégií na boj proti chudobe. Vďaka týmto meraniam môže vláda identifikovať jedincov a rodiny, ktoré sa nachádzajú pod hranicou chudoby, a zamerať svoje politické postupy a programy priamo na nich. Oficiálne výskumy vlády môžu ovplyvniť názory a vedomosti verejnosti ohľadom chudoby.

Určovanie hranice chudoby

Na to, aby mohlo byť meranie chudoby vykonané, sa predpokladá, že existujú už zavedené pojmy ohľadom životných štandardov, nazývaných aj ako hranice chudoby, ktorých musí človek dosahovať, aby nebol označený za chudobného. Avšak vo väčšine krajín sa tieto hranice vo veľkom odlišujú. V takomto prípade sa na meranie za účelom porovnania miery chudoby vo viacerých krajinách používa viacero spôsobov, ktorými možno vyriešiť nejasnú situáciu.

Sú nimi už spomínané koncepty chudoby. V práci sa však ďalej zameriavam vo

väčšej miere na koncept relatívnej chudoby, a preto sa zvyšnými nezaobieram dopodrobna.

Miera absolútnej a relatívnej chudoby sa definuje na základe určitého stanoveného štandardu minimálneho príjmu alebo spotreby, ktorá je potrebná k fyzickému aj spoločenskému prežitiu. Taktiež napríklad na základe toho, ako sú potreby jedinca uspokojované v porovnaní so spoločenským štandardom. Ostatné koncepty sa merajú vo vzťahu k nejakému životnému základu, nedostatkom určitých statkov, služieb, spotreby a nedostatočných príjmov, ktoré ju limitujú, atď. (Mareš 1999, s. 122 – 123).

1.3 Príčiny chudoby

Otázka, z akých dôvodov sa ľudia ocitajú v chudobe, je snáď jedna z najfrekvencovanejších v diskusiách o tejto téme. Odpovede na otázky týkajúce sa príčin chudoby nie sú limitované verejným alebo osobným postojom k tomuto javu, pretože sa v neposlednom rade jedná aj o politický problém. Nejde teda primárne iba o pomenovanie daného problému a toho, čo ho spôsobuje. Ale ide najmä o následné aplikovanie zistených informácií na tvorbu vhodných opatrení proti tomuto problému. Identifikáciou príčin vzniku a existencie chudoby sa teda môže prejsť k ďalším otázkam, napríklad ako proti nej efektívne bojovať. Odpovede na tieto otázky sa ale líšia v čase alebo aj v geografickom umiestnení krajiny.

Z prieskumu verejnej mienky o príčinách relatívnej chudoby uskutočnenom vo Veľkej Británii vyplynulo, že na otázku: “Prečo ľudia žijú v núdzi?” 13 % ako dôvod uviedlo smolu, 28 % opýtaných vinilo lenivosť alebo nedostatok vôle, 19 % to videlo ako dôsledok nespravodlivosti v spoločnosti a 32 % tvrdilo, že je to nevyhnutná súčasť moderného života (McKendrick et al. 2008, s. 12).

Mareš (1999) rozlišuje **tri** typy ideológie chudoby. Sú to:

1. Chudoba ako dôsledok usporiadania ekonomického a sociálneho systému spoločnosti
2. Chudoba ako výsledok lenivosti, nepredvídanosti a nestriednosti jedincov
3. Chudoba ako dôsledok situačných faktorov

Faktor spoločnosti a nerovnosti v nej

Ak sa chudoba rozvíja v závislosti od spôsobu usporiadania a systému spoločnosti, osobná nedostatočnosť alebo zlyhanie ľudí nie sú jej príčinou. Ľudia nedokážu ovplyvniť to, že niekto sa stane chudobným, nemajú kontrolu nad nespravodlivosťou v spoločnosti, v ktorej žijú. Takáto chudoba je vytváraná ekonomickými a politickými silami, ktoré vytvárajú prostredie s nízkymi mzdami, nedostatkom pracovných príležitostí alebo diskrimináciou. Avšak spoločnosť je na týchto vzťahoch bytostne založená, a teda ide o nutný, ale nežiadúci dôsledok trhového hospodárenia, pričom sa chudoba považuje skôr za trvalý jav postihujúci väčšinu populácie (Mareš 1999, s. 62).

Príčiny, ktoré vedú k tomuto javu, sú napríklad aj to, že chudoba je spojená s triednym statusom. Chudobní majú nízku kvalifikáciu a vysokú konkurenciu na trhu so zamestnaniami, majú veľmi nízku šancu nájsť si dobre platenú stabilnú pozíciu. Koncentrácia priemyslu a územná koncentrácia chudoby tiež hrá dôležitú rolu. Na miestach s malým počtom pracovných príležitostí sa často vyskytuje vysoké percento kriminality. Všetky tieto faktory odradzujú investorov, pretože sa tam nenachádza dostatočný počet kvalifikovaných pracovníkov (Mareš 1999, s. 62).

Faktor lenivosti

V tomto prípade si za zlú životnú situáciu človek môže sám svojimi nedostatkami alebo nízkymi morálnymi hodnotami.

Do tejto kategórie sa do príčin chudoby zaraďujú záležitosti ako biologicky zdedené charakteristiky jedincov, psychologické vysvetlenia, ktoré sú odvodené od vrodených alebo osvojených osobnostných charakteristík. Taktiež záleží aj na tom, akým spôsobom prebieha proces socializácie chudobných ľudí. Pretože ak sa pozrieme na chudobného človeka, častokrát zisťujeme, že jeho ľudský kapitál je podstatne nedostatočný. Z toho si môžeme odvodiť, že to pravdepodobne vychádza z jeho lenivosti, pretože to značí, že na to, aby ho získal, nebol ochotný využiť dostatočné úsilie. Okrem lenivosti je to však považované až za amorálnosť, a to v tom zmysle, že človek sa nespolieha sám na seba, ale túto funkciu prenecháva ostatným, od ktorých pohodlne očakáva pomoc (Mareš 1999, s. 64).

Chudoba zapríčinená lenivosťou nie je ojedinelá. Ľuďom sa nechce pracovať alebo podávať dostatočný výkon v práci. Často sa stáva, že sa viacero faktorov zide u chudobného človeka naraz. Môžu nimi byť aj neschopnosť ušetriť peniaze, alkoholizmus, nezodpovedné rodičovstvo, atď. A teda, dva základné osobné nedostatky človeka, ktoré

môžu byť dôvodom jeho chudoby, sú ľudský kapitál, alebo skôr jeho absencia, a morálne hodnoty človeka (Mareš 1999, s. 64).

Situačný faktor

Presne tak, ako názov napovedá, ide o chudobu, ktorá vyplýva z danej životnej situácie človeka, na ktorú nemajú vplyv ani spoločnosť, ani človek sám. Vplývajú na ňu sociálne podmienky, ktoré človeka formujú v priebehu dospievania. Tie zase závisia od rodiny alebo komunity, v ktorej človek vyrastá a je ňou obklopený. Zlá alebo nevhodná výchova, rodinné prostredie, nízke ciele a iné, pôsobia na deti už od nízkeho veku negatívne. Často dochádza k tomu, že deti z takéhoto prostredia nadobudnú presvedčenie, že chudoba je normou a očakávaným spôsobom života, keďže sa im nedostávali iné podnety a nemajú motiváciu na to, aby sa usilovali o zmenu. Človek, ktorý si osvojí podobné hodnoty má potom pocit, že z chudoby niet úniku a akceptuje ju ako normálny stav. Takto sa toto presvedčenie dedí z generácie na generáciu, pričom produkuje viac a viac chudobných. Okrem dlhodobej chudoby za situačnú chudobu môžeme považovať aj takú, ktorá je zapríčinená napríklad nešťastím, alebo ktorá vzniká v určitej špecifickej situácii (napríklad vojny, hladomor) (Mareš 1999, s. 65).

Koncepty chudoby „deserving“ a „undeserving poor“

Do predchádzajúceho rozdelenia faktorov však patrí aj spomenúť spoločenský konsenzus o príčinách chudoby a toho, kto má akú mieru zavinenia vlastnej chudoby. Rozdeľuje sa do dvoch kategórií. Prvou skupinou sú tí chudobní, ktorí si za svoju zlú situáciu nemôžu sami a spoločnosť akceptuje to, že sú odkázaní na jej pomoc.

Druhou kategóriou chudobných sú tí, ktorí nepotrebujú pomoc spoločnosti na to, aby sa o seba vedeli postarať. Sú schopní pracovať a pokiaľ tak nerobia, prevláda názor, že to svedčí o ich lenivosti, a teda si chudobu zaviniли sami. V takomto prípade nemajú nárok na spoločenskú pomoc.

Tieto dve kategórie chudobných sú nazývané ako: tí, ktorí sú hodní starostlivosti² (telesne, mentálne postihnutí, starí ľudia, obeť prírodných katastrof) a tí, ktorí nie sú hodní starostlivosti³ (Mareš 1999, s. 65 – 67).

Koncepty „triedenia“ ľudí do podobných kategórií sú akýmsi nástrojom určovania

---

2 Takzvaní „deserving poor“.

3 „undeserving poor“.

toho, kto si pomoc zaslúži a kto nie. Môže sa to zdať z určitého hľadiska neefektívne alebo až nemorálne, ale spoločnosť môže pomáhať prostredníctvom rôznych charít, či už štátnych alebo súkromných, a disponuje iba obmedzeným množstvom prostriedkov na neobmedzený počet tých, ktorí to potrebujú. Preto ak sa pýtame, komu sa má pomôcť a komu nie, odpoveďou je, že tomu, kto si to „zaslúži“.

1.4 Nerovnosť

Vo svete samozrejme existuje nerovnosť vo všetkých oblastiach života, aké si dokážeme predstaviť. Aký je však vzťah medzi nerovnosťou a chudobou? Na začiatku práce som opísala chudobu ako jav, ktorý je spôsobený inými javmi, a ktorý sám iné spôsobuje. V tomto prípade by nerovnosť patrila medzi javy, ktoré chudobu zapríčiňujú. A teda tieto dva javy nie sú jedno a to isté, ale medzi nimi existuje určitá kauzalita.

Chudoba môže byť okrem iného aj výrazom extrémnej spoločenskej nerovnosti. Ak rozmýšľame o spoločnosti v kontexte rovnosti a nerovnosti, hneď by nám mala prísť na um sociálna stratifikácia. Vzťahy tvoriace sociálne vrstvy, skupiny, triedy, ktoré sa odlišujú výškou príjmu, bohatstvom, mocou, s čím prichádzajú ďalšie položky ako napríklad životné skúsenosti, pôžitky, možnosti a iné. To, že v spoločnosti existujú ľudia bohatí a chudobní, vplyvní a menej vplyvní, je však výsledkom nerovnomernej distribúcie rozličných privilégií alebo prestíže (Mareš 1994, s. 7).

Zo sociologického hľadiska chápeme nerovnosť dvoma spôsobmi. Buď ju berieme ako niečo, čo je v spoločenskom živote nevyhnutné, alebo ju posudzujeme podľa toho, ako je spoločnosť usporiadaná, a nehľadíme na ňu ako na jej logickú vlastnosť. Vyššie spomínané triedy a statusy tvoria základ dvoch druhov nerovnosti, s ktorými sa v spoločnosti stretávame. Tým pádom je sociálne usporiadanie iba akousi štruktúrovanou nerovnosťou celých sociálnych kategórií alebo skupín na základe hore zmienených kritérií (moc, bohatstvo, atď.) (Mareš 1994, s. 7).

Logickým dôsledkom nerovnosti zdrojov je nerovnosť v spôsobe ich využívania, ktorá vyúsťuje v život poznačený týmito skutočnosťami. Okrem toho však existuje celá škála iných nezanedbateľných nerovností ako nerovnosť na základe pohlavia, etnického pôvodu a iné. Nerovnosť v spoločnosti má veľkú váhu aj v Japonsku, čomu sa venujem aj v nasledujúcich kapitolách.

2 Chudoba v Japonsku

Chudoba v Japonsku býva často označovaná za neviditeľnú z dôvodu, že sa v spoločnosti neprejavuje tak, ako v iných krajinách. Dôležitú rolu hrajú kultúrne aspekty, najmä silný pocit hanby a stigma, ktoré so sebou chudoba prináša. Do obrazu prichádza spomínaný faktor lenivosti, keďže chudoba je chápaná ako odzrkadlenie vlastnej neusilovnosti a nevlády pracovať. Situácia ohľadom chudoby je ale v Japonsku špecifická. Na jej vzniku majú do veľkej miery podiel okolnosti, nad ktorými človek nemá kontrolu. V tejto kapitole predstavím súčasnú situáciu stavu chudoby v japonskej spoločnosti a priblížim okolnosti jej merania.

2.1 Meranie relatívnej chudoby v Japonsku

Situácia ohľadom vládnych výskumov miery chudoby v Japonsku je pomerne kontroverznou témou. Po zmene vlády v roku 2009 totižto vyšlo najavo, že predchádzajúci vládni predstavitelia vedome zatajovali výsledky meraní chudoby, pričom si boli vedomí závažnosti tohto problému. Iniciatívou novej vlády bolo zverejnenie prvých oficiálnych vládnych štatistík chudoby, ktoré šokovali širokú verejnosť. Pred tým, ako prejdem k štatistikám, sa v krátkosti zmienim o vládnych výskumoch, ktoré prebiehali v minulosti.

Jeden z výskumov chudoby v Japonsku bol uskutočňovaný pod záštitou Ministerstva zdravotníctva a sociálnych vecí v rozmedzí rokov 1953 a 1965. Ďalšie vládne výskumy od tejto doby neboli vykonané až niekoľko desiatok rokov, čo sa však zmenilo s voľbami a nástupom novej vlády. Bolo to však až v októbri 2009, kedy sa nové Ministerstvo zdravotníctva, práce a sociálnych vecí rozhodlo obnoviť výskumné aktivity (Noda 2015, s.13).

S blížiacimi sa voľbami si mnohé strany zvolili boj proti chudobe ako súčasť svojho vládneho programu. Vo svojej volebnej kampani z toho roku vyzývala Demokratická strana Japonska na obnovenie výskumov chudoby, aby tak podporila chudobných pracujúcich ľudí a pomohla im z biedy, v ktorej sa nachádzali. Tak sa aj stalo, a to iba mesiac po tom, čo porazila pretrvávajúcu vládu Liberálno-demokratickej strany a bola zvolená za vládnu stranu v parlamente. Vykonala meranie chudoby a následne vyhlásila oficiálne odhady jej miery s použitím indikátorov miery chudoby vychádzajúcich z výpočtov OECD zmienených vyššie (Abe 2016).

Hranica relatívnej chudoby bola meraná na základe percenta členov domácností, ktorých príjem činil menej ako polovicu mediánu priemerného príjmu v krajine. Príjem zahrňoval platy, príjmy z majetku, dávky zo sociálneho zabezpečenia, bankové prevody, atď. Avšak hmotné dávky alebo majetok neboli do výpočtov započítané, a takisto dane a poplatky za poistenia boli odpočítané. (MHLW 2009b, 2009c).

2.1.1 Vládne výskumy

Prvé odhady miery chudoby z roku 2009 zahrňovali dve skupiny populácie, ktorými boli všetci členovia domácností a deti počas rokov 1997, 2000, 2003 a 2006 (MHLW 2009b). Neskôr boli pridané ďalšie tri skupiny, a to: domácnosti pracujúcej generácie s jedným alebo viac deťmi, domácnosti s jedným pracujúcim dospelým a dieťaťom/deťmi a domácnosti s dvoma pracujúcimi dospelými s jedným alebo viac deťmi (MHLW 2009c). Ministerstvo na základe zistení z daných údajov následne vypočítalo mieru chudoby pre týchto päť skupín.

V roku 1985 ministerstvo začalo uskutočňovať svoj rozsiahly výskum, Komplexný výskum životných podmienok, na základe ktorého boli tieto odhady založené. Výskum sa uskutočňoval každé tri roky, a teda nasledujúce vydanie, ktoré vyšlo v roku 2011, bolo doplnené o aktuálne informácie a odhady boli upravené na základe zmien, ktoré v priebehu troch rokov nastali. Okrem toho boli spomenuté aj údaje z prvých výskumov od roku 1985, ktoré slúžili na porovnanie. Údaje zahrňovali mediánové príjmy a určenú hranicu chudoby pre jednotlivé roky. Vo vydaní z roku 2014 neboli pridané nové informácie, aktualizovali sa iba odhady podľa údajov o príjme z roku 2012 (MHLW 2011a, 2014a).

Celková miera chudoby sa v priebehu rokov postupne zvyšovala, aj z dôvodu meniacej sa ekonomickej a sociálnej situácie v krajine. Niektoré údaje síce ukazujú postupné znižovanie, avšak podľa Ministerstva zdravotníctva je miera chudoby napriek tomu pomerne veľká.

Išlo o značne významný moment, keď sa japonská vláda rozhodla nielen tieto výskumy uskutočniť, ale ich výsledky aj uverejniť ako súčasť oficiálnej vládnej správy, aby tak boli k dispozícii aj širokej verejnosti, pretože po desiatky rokov neexistoval žiadny oficiálny výskum ohľadom chudoby. Napriek predošlým snahám o uskutočnenie meraní sa však nepodarilo osloviť širokú verejnosť, a preto tieto oficiálne odhady púťali

záujem množstva ľudí. Ako bolo spomínané, meraniam bolo podrobených päť skupín spoločnosti, z čoho sa však až štyri priamo týkali detí. Zatiaľ čo sa všeobecné výskumy zaoberali celkovou chudobou a jej trendami ako takými, vládne správy ako Biele knihy boli zamerané na jednotlivé problémy. Medzi nimi aj tie týkajúce sa detí a mladistvých, ktoré sa zaoberali najmä témou detskej chudoby. Ale napríklad aj v Každoročnej správe o zdraví, práci a sociálnej starostlivosti sa pri uvádzaní všeobecných trendov za posledné roky do veľkej miery písalo o tomto fenoméne (Noda 2015).

Odhady o tom, do akej miery je Japonsko postihnuté relatívnou chudobou, boli teda pomerne jednoducho vypočítané, keďže do úvahy sa brali výhradne údaje o príjme. Avšak na druhej strane sa dá povedať, že na odhadnutie presnej miery chudoby sa nedá odkazovať iba na jeden faktor. Ale zahrnúť faktory ako napríklad subjektívnu chudobu by bolo na vypočítanie miery celkovej chudoby pomerne komplikované z dôvodu, že každý jednotlivec má voči svojej životnej situácii iné názory a pocity. Životný štýl a hodnoty každého jednotlivca sa líšia napríklad v závislosti od majetku, ktorým disponuje, ale taktiež aj od medziľudských vzťahov, ktoré v živote má. Napriek tomu sa príslušné orgány vďaka odhadom, ktorými disponujú, môžu lepšie oboznámiť so situáciou a podniknúť kroky na jej zmiernenie.

2.1.2 Nedostatky vládnych výskumov

Noda (2015) však vo svojom článku o meraní chudoby uvádza tri hlavné argumenty ohľadom nedostatočnosti vládnych výskumov.

Ako prvý uvádza, že aj napriek snahe vlády vykonať merania a získať tak oficiálne odhady, odkazov na mieru chudoby vo verejne dostupných materiáloch bol nízky počet, a teda, že celková snaha bola z niektorých hľadísk do určitej miery neúplná. Argumentuje tým, že oficiálne odhady sa konali každé tri roky a nie každý rok, a ani pred rokom 1985, pričom vychádzali výlučne z príjmu. A z toho dôvodu ich považuje dostatočné akurát na porovnanie s údajmi zo zahraničia, avšak nie na tvorbu opatrení na boj proti chudobe. Navrhuje, že vláda by sa mala snažiť o ucelenejšie odhady z iných perspektív použitím údajov z iných oficiálnych meraní (Noda 2015, s. 16).

Druhým argumentom bolo obmedzené množstvo skupín spoločnosti, na ktorých boli merania vykonané. Bolo to už zmienených päť skupín, s vysokým zastúpením detí. Tento prístup bol prevzatý od meraní OECD. Zatiaľ čo sa však OECD vo svojej správe zamerala na širšiu škálu spoločenských skupín, japonská vláda sa sústredila viac na chudobu jednej

z nich. V tomto období napríklad staršia generácia a jej miera chudoby zostala nepreskúmaná. Avšak vzhľadom na rastúci demografický problém, ktorému Japonsko čelí, a vysoké percento starších, ktorí sú odkázaní na verejnú pomoc, sa aj chudoba tejto skupiny stala v priebehu rokov dôležitou (Noda 2015, s. 16).

V treťom bode uvádza, že zo správy od OECD vyplýva, že vláda má možnosť popísať rozdiely v chudobe prostredníctvom použitia viacerých hraníc chudoby na získanie detailnejších údajov ohľadom trendov jej miery a životnej situácie ľudí nachádzajúcich sa blízko alebo pod hranicou. Kritizuje to, že japonská vláda nerozširuje rozsah indikátorov miery chudoby, pričom takéto údaje by boli v každom ohľade užitočné na vytvorenie efektívnejších opatrení na zníženie jej rôznych úrovní (Noda 2015, s. 16 – 17).

2.2 Chudoba z hľadiska spoločenských vzťahov

Príkladom chudoby v neekonomickom kontexte je napríklad chudoba vo vzťahoch. Mnoho autorov (Sutton et al. 2014, Lister 2004) tvrdí, že je nutné na ňu nazerať aj z hľadiska spoločenských vzťahov, alebo lepšie povedané, ich nedostatku, či narušenia. Toto narušenie vyplýva z toho, že v spoločenskom rebríčku tvoria chudobní ľudia samostatnú skupinu, ktorá býva na okraji spoločnosti, preč od ostatných. Sutton a iní (2014) vo svojej publikácii tvrdia, že kvôli takémuto vylučovaniu chudobných zo spoločnosti je problém chudoby dávaný za vinu im samým, namiesto toho, aby sa vina kládla na celkový systém poznačený nerovnosťou medzi bohatými a chudobnými, dôsledkom ktorého sa v mnohých prípadoch v nepriaznivej situácii ocitli.

Okrem toho sa tieto sociálne nevýhody držia dotyčných prakticky od malička, kvôli čomu sú následne spoločnosťou diskriminovaní a čelia rôznym predsudkom, ktoré ale naďalej pretrvávajú aj po tom, čo sa človeku alebo skupine chudobných podarí dostať z nepriaznivej situácie (United Nation 2009, s. 71).

Rozdiel medzi chudobou a sociálnym vylúčením spočíva v tom, že kým chudoba opisuje určitý *stav* človeka bez toho, aby sa zaoberala tým, ako sa v ňom ocitol, sociálne vylúčenie opisuje *priebeh* toho, ako je človek vylučovaný, a až potom konečný stav (Hinkonstat).

O sociálnom vylúčení ako takom sa dá toho napísať nespočetne mnoho z rôznych hľadísk. V súčasnosti je to v Japonsku závažná téma, ktorá zahŕňa napríklad bezdomovcov a to, ako sú spoločnosťou vnímaní, starších ľudí žijúcich osamote alebo napríklad ľudí s určitým fyzickým alebo mentálnym postihnutím. Chcem však podotknúť, že človek, ktorý je zo spoločnosti vylúčený, sa nemusí nutne nachádzať zároveň aj v stave chudoby a naopak. Následne sa preto zameriam na sociálne vylúčenie práve v spojitosti s chudobou. Vyššie spomínaným skupinám sa ale budem venovať iba povrchno, keďže sú pomerne obsiahle. Podrobnejšie sa ale budem zaoberať situáciou sociálneho vylúčenia detí vyrastajúcich v chudobe z určitých hľadísk a taktiež aj to, či chudoba spôsobuje dlhotrvajúce následky v ich neskoršom živote.

Vylúčenie zo spoločnosti v Japonsku

V kultúrnej a ekonomicky silnej spoločnosti ako je tá japonská má človek zdanlivo rovnaké príležitosti uspieť a nedostať sa pod hranicu chudoby. Preto ak sa tak stane, je to často považované za vinu jednotlivca. Tento predpoklad je ale pomerne neadekvátny, pretože vychádza z domnienky, že všetci začínajú na rovnakej úrovni, s rovnakými možnosťami. Je to azda aj vina systému, ktorý sa dlhé roky nevenoval narastajúcej miere chudoby a nesnažil sa proti nej dostatočne bojovať. Pravdou ostáva, že určitá časť populácie disponuje nižším množstvom príležitostí ako ostatní. Sú to najmä tí, ktorí sa či už vlastnou vinou, alebo náhodou dostali do nepríjemnej situácie, deti žijúce v chudobe, ktorá naďalej vplýva na ich život v dospelosti, ľudia s fyzickým alebo mentálnym postihnutím, bezdomovci alebo ďalší ľudia, ktorí sa nejako „vymykajú z normy“.

Každého z nás by sprevádzali určité negatívne pocity spojené s uvedomením si, že určitým spôsobom vybočujeme z normálnej spoločnosti. Preto je aj pre týchto ľudí normálne si spojovať život v chudobe s pocitom hanby. Tento pocit je o to silnejší, že sa jedná o takú uniformnú spoločnosť, ako je tá japonská, a kde ak človek vybočuje z tradičného systému, býva zo spoločnosti vedome, či nevedome vylúčený.

Samotná spoločnosť chudobným človekom opovrhne a viní ho zo svojej situácie. Ľudia sa často stretávajú s názorom, že keby pracovali usilovnejšie, snažili sa viac, tak by chudobní neboli. Takáto kritika znásobuje ich pocity viny, hanby a nízkeho sebavedomia (Iwata 2009, s. 16 – 17). Preto v tomto kontexte hovoríme o chudobe

z hľadiska spoločenskej hierarchie, a nie z hľadiska ekonomickej situácie napriek tomu, že spolu úzko súvisia.

O tejto charakteristike japonskej spoločnosti píše aj Abe (2016) vo svojom článku, v ktorom naráža na situáciu človeka poberajúceho sociálne dávky. V tomto prípade sa nejedná iba o hanbu jednotlivca, ale aj hanbu širšej rodiny. Preto existujú prípady, kedy sa človek radšej zriekne nutnej podpory, než by mal uvrhnúť hanbu na seba a rodinu.

Výsledky niekoľkých výskumov o poberaní dávok takisto ukazujú skutočnosť, že ich poberatelia sa zdráhajú ukázať svoju tvár na verejnosti kvôli hanbe alebo aby predišli slovným útokom zo strany iných ľudí, čo ich následne prinútilo príliš na seba neupozorňovať (Sutton et al. s. 149).

Chudoba v Japonsku môže mať rôzne podoby. Pri jej meraní nemožno nahliadať iba na ekonomický kontext, aj keď ten je najmenej komplikovaný. Na začiatku meraní miery chudoby sa japonská vláda spoliehala práve na číselné hodnoty, pričom opomínala iné, rovnako dôležité faktory. Ako už ale bolo zmienené, je náročné objektívne zmerať niečo, čo je posudzované subjektívne. No napriek tomu vylúčiť aj takéto faktory a spoliehať sa výlučne na čísla by bolo pri vytváraní vhodných opatrení neadekvátne. V súčasnosti sa vykonávajú mnohé merania chudoby, ktoré vytvárajú ucelenejší obraz o jej celkovom stave v japonskej spoločnosti. V nasledujúcej kapitole sa zameriam na priblíženie situácie detskej chudoby .

3 Detská chudoba v Japonsku

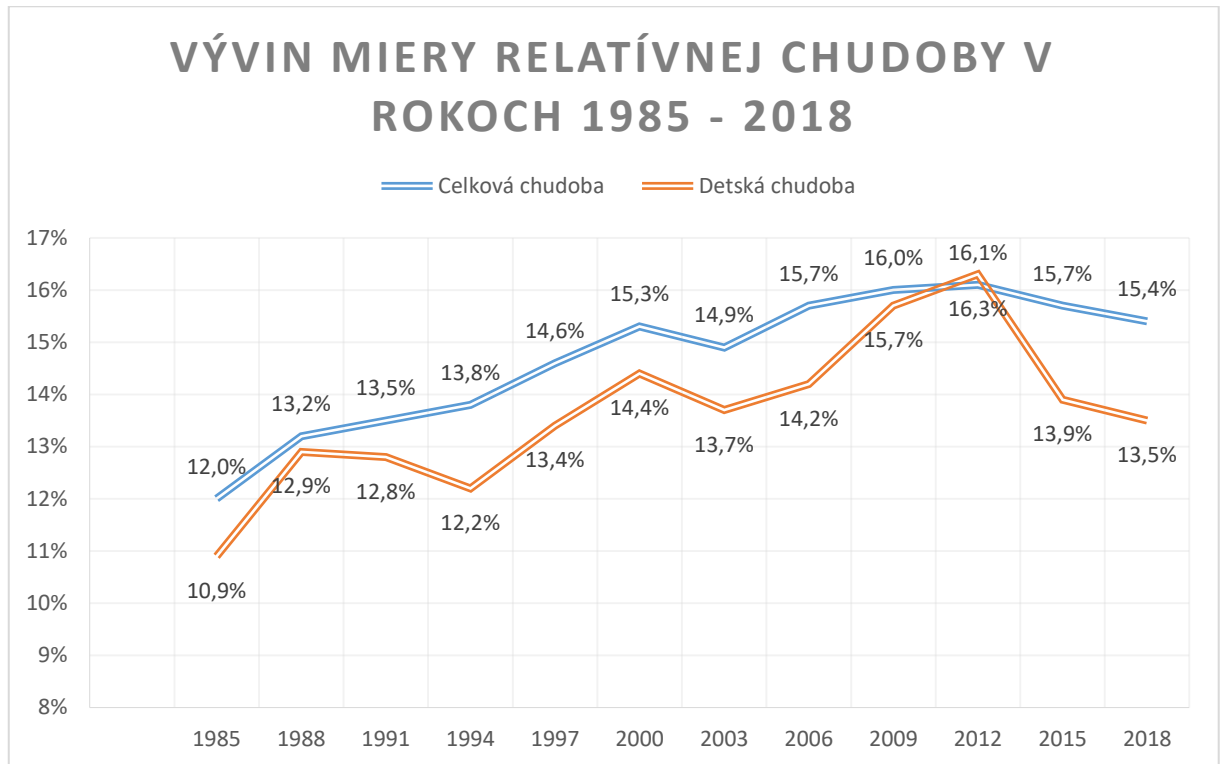
V prípade, že sa človek dostane do situácie, kedy je označovaný za chudobného, vina je kladená na neho. Ak sa však v chudobe ocitne dieťa, nemožno naň uplatniť rovnaké merítka ako na dospelého. Deti sa v chudobe neocitajú vlastnou vinou, ale vždy vinou dospelých. V Japonsku, ktoré patrí medzi krajiny s najsilnejšou ekonomikou, trpí chudobou veľký počet detí. Na základe prieskumu OECD z roku 2014 sa zistilo, že v chudobe žije jedno zo šiestich detí, čo predstavuje vyššiu mieru ako je priemer členských krajín OECD (Arai 2014). Vláda začala na tento problém reagovať najmä z dôvodu klesajúcej pôrodnosti. Logickým úsudkom bolo, že na zmiernenie tohto problému je potrebné znížiť bremeno žien, ktoré so starostlivosťou o deti prichádza. Jednalo sa najmä o zmeny v pracovnej sfére, ktorým sa venujem v nasledujúcich kapitolách.

Prečo je však tento problém v Japonsku, v ekonomicky silnej krajine, taký závažný? Pred tým, ako zodpoviem na túto otázku, priblížim situáciu detskej chudoby za pomoci štatistických údajov.

3.1 Štatistické údaje a merania detskej chudoby

Nasledujúci graf znázorňuje, ako sa menila miera detskej a relatívnej chudoby v rozmedzí rokov 1985 – 2018 (Hinkonstat).

V roku 1985, kedy ministerstvo zdravotníctva, práce a sociálnej starostlivosti začalo merať mieru relatívnej chudoby, dosahovali jej hodnoty 12 %, pričom miera detskej chudoby bola na 10,9 %. Miera chudoby postupne stúpala, a v roku 2000 sa jej hodnoty vyšplhali na 15,3 % a 14,4 % pre detskú chudobu. Avšak doteraz najvyššia miera relatívnej chudoby s 16,1 % bola zaznamenaná v roku 2012. Ako vidíme z grafu, v tom istom roku bola miera detskej chudoby na 16,3 %, čím prekonalala aj všeobecnú relatívnu mieru. Od tohto roku majú obidve miery chudoby klesajúcu tendenciu (Hinkonstat).

Vysvetlením nárastu chudoby v rokoch 2009 a 2012 je situácia, ktorá sa vtedy odohrávala. V roku 2008 nastala po svetovej kríze recesia, ktorá zasiahla aj japonský trh. V roku 2012 sa chudoba zvýšila ako odozva na zemetrasenie a následný výbuch elektrárne vo Fukušime, ktorého náprava si vyžiadala mnoho ekonomických zdrojov. Ak zvažíme, že Japonsko zasiahla táto kríza v dobe, keď sa poriadne nezotavilo z predchádzajúcej, nie je prekvapením, že miera chudoby sa rapídne zvýšila.

Avšak do roku 2012, kedy mali naopak obe miery stúpajúcu tendenciu, sa zároveň odohrávala zmena v miere chudoby medzi jednotlivými vekovými skupinami. Autori Ótake a Kohara (2011) za použitia Prieskumu národnej spotreby zmerali mieru relatívnej chudoby podľa vekových skupín. Ukázalo sa, že kým v roku 1980 to bola generácia vo veku sedemdesiat a viac rokov, ktorá pociťovala chudobu najviac, začiatkom nového tisícročia nastala zmena a generáciu seniorov nahradila generácia detí vo veku desať a menej rokov (Cabinet Office 2017, s. 1).

Dôvodom, prečo k tomu došlo, bola skutočnosť, že v tomto období stúpala najmä miera chudoby medzi ľuďmi vo veku od 20 do 40 rokov, a s nimi sa stávali chudobnejšie aj ich deti. Za vinu sa dávajú zmeny v podobe zamestnávania, ktoré v japonskej spoločnosti nastali, a taktiež zvyšujúca sa miera rozvodovosti a nárast neúplných domácností, o ktorých sa detailnejšie zmienim neskôr (Ótake 2013, s. 3).

3.2 „Neviditeľná chudoba“

V dobe, keď sa detskej chudobe začala venovať pozornosť vo väčšej miere, boli výsledky odhadov o jej závažnosti pre mnohých prekvapivé. Avšak fakt, že v chudobe sa nachádza každé šieste dieťa nie je ničím novým, ak sa naň pozrieme z hľadiska historického vývinu detskej chudoby. Ako uvádzam vyššie, už totiž v roku 1985 dosahovala jej miera 10,9 %, a teda približne každé desiate dieťa sa v tomto období nachádzalo pod hranicou chudoby. Avšak bolo to až v roku 2009, kedy boli tieto prvé odhady uskutočnené. Rolu hrá skôr spoločenská neinformovanosť a ignorancia zo strany vlády voči problému, ktorý existuje už dlhé roky, avšak aj to, že sa často neprejavujú jeho následky v takej podobe ako v iných krajinách. Preto sa detská chudoba v Japonsku často nazýva aj neviditeľnou chudobou (Maeda 2018, s. 72).

Chudoba nie je spojená iba s nízkym príjmom, ale aj s rôznymi nevýhodami a ťažkosťami ako sú napríklad nestálosť povolania, choroba, postihnutie, nízke vzdelanie, násilie, týranie a iné, ktoré sa často vyskytujú v kombinácii. A čím viac ich je, tým väčšiu má človek tendenciu skrývať ich pred ostatnými alebo dokonca prestať chodiť medzi ľuďmi úplne. Začne sa spoločensky izolovať, a čo človek nevidí, to ako keby neexistovalo. Skutočnosť, že ľudia trpiaci chudobou nechodia do spoločnosti prispieva k názoru verejnosti, že chudoba v Japonsku neexistuje (Macušima 2017, s. 15).

Na druhej strane, aj v prípade, že medzi ľuďmi chodia, o svojich problémoch nehovoria otvorene. Už spomínaná kultúra hanby má v tomto prípade na svedomí zrod „neviditeľnej chudoby“.

3.3 Spoločenské vylúčenie z detskej perspektívy

Pri pohľade na minulosť ľudí nachádzajúcich sa v nepriaznivej situácii je zrejmé, že mnohí majú od detstva rôzne životné problémy. Tie však nemusia byť vždy príčinou ich súčasného sociálneho vylúčenia, aj keď ich prítomnosť predstavuje vysoké riziko pravdepodobnosti, že sa tak v budúcnosti stane (Naikaku kanbó 2012, s. 6).

V živote dieťaťa je dôležitou inštitúciou škola. Ak sa však dieťa niečím líši od ostatných, neprijmú ho medzi seba a nastáva vylúčenie. Takéto dieťa má dve možnosti ako sa zachovať, buď bude kvôli svojej životnej situácii vylúčené z kolektívu, prípadne šikanované, alebo svoju situáciu pred ostatnými utají. Dlhodobé následky takéhoto konania ale môžu vyústiť do duševných alebo fyzických problémov, ktoré však dieťa nemá ako vyriešiť. Často sa stane, že si ich preniesie aj do dospelého života, prípadne ich preniesie na svoje deti, a tak sa tento cyklus opakuje.

V jednej z prvých štúdií o vzťahu chudoby v mladistvom veku a spoločenského vylúčenia z roku 2009 bolo zistené, že faktor chudoby vo veku 15 rokov má priamy a značný vplyv na neskorší život človeka, a to konkrétne na nedostatok základných potrieb ako sú jedlo, oblečenie a zdravotná starostlivosť. Avšak čo je zaujímavejšie, aj v prípade, keď bol nedostatok potrieb nahradený inými položkami, ako napríklad súčasným príjmom, pohlavím, typom domácnosti, prepustením zo zamestnania alebo rozvodom, sa preukázal rovnaký výsledok. To znamená, že chudobný mladistvý prichádza nielen o lepšie možnosti v živote (vzdelanie, neskôr práca a primeraný príjem), ale to priamo vplýva aj na jeho vylúčenie zo spoločnosti v dospelosti (Abe 2009, s. 5).

Z hľadiska typu domácností sa u tých s deťmi predpokladalo, že kvôli finančnej a časovej náročnosti bude ich miera spoločenského vylúčenia vyššia, avšak ako sa v prieskume ukázalo, domácnosti s deťmi nie sú rizikovou skupinou. Z hľadiska dosiahnutého vzdelania boli najrizikovejšou skupinou pre vylúčenie tí s nižším dosiahnutým vzdelaním, keďže sa tým zvyšuje ich risk relatívnej chudoby, nedostatku základných potrieb a iných položiek, ktoré boli v prieskume skúmané. Aj spoločenské

vylúčenie dosahovalo u nich vysokej miery, aj napriek tomu, že táto položka bola v porovnaní s ostatnými spytovanými položkami najnižšia (Abe 2009, s. 5).

Na základe prieskumu sa snažili zistiť, či a do akej miery vplyvajú negatívne podmienky na neskorší život z hľadiska sociálneho vylúčenia. Ukázalo sa, že výkyvy od normy, za ktoré sa považujú napríklad rozvod alebo naopak život osamote, majú vplyv na to, či sa človek stane chudobným. (Iwata a Nišizawa 2005, s. 51).

4 Príčiny detskej chudoby

Na začiatku práce boli definované tri hlavné príčiny, kvôli ktorým sa človek v chudobe môže ocitnúť. Avšak pokiaľ ide o dieťa, nemožno ho zaradiť do týchto kategórií, keďže si chudobu nespôsobilo vlastným pričinením. Možno do nich ale zaradiť dospelého človeka, ktorý zaň zodpovedá. V tejto kapitole sa kriticky zameriam na tri z vybraných hlavných príčin detskej chudoby v kontexte japonskej spoločnosti, ktorými sú zvyšujúci sa počet neúplných rodín, neštandardný spôsob zamestnávania a nakoniec aj vládne opatrenia, ktoré problém chudoby znásobujú.

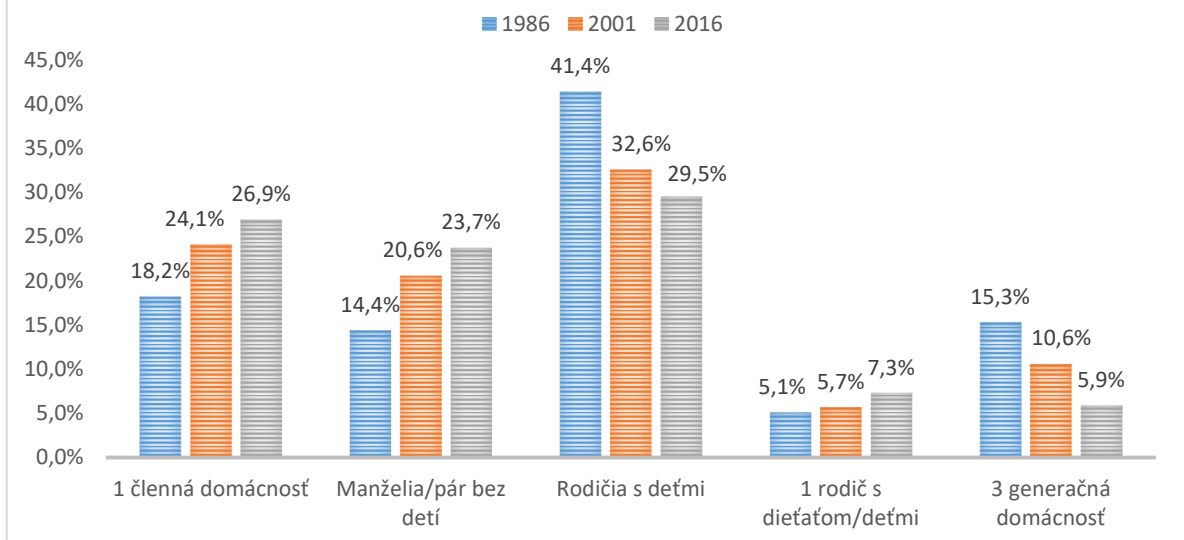
4.1 Neúplná domácnosť

Zloženie domácnosti má na prítomnosť chudoby veľký vplyv. Sú to najmä mnohohodetné a následne neúplné domácnosti, ktoré najčastejšie trpia chudobou, napríklad kvôli nestabilnosti príjmu, ktorý zo všetkých skupín najviac postihuje matky samoživitelky. V prieskume (UNICEF 2012) o miere relatívnej chudoby detí z 35 bohatých krajín podľa typu rodiny sa Japonsko umiestnilo na druhom mieste, hneď po USA (Bradshaw et al. 2012, s. 12).

4.1.1 Aké je zloženie japonskej rodiny?

Pred tým, ako sa budem venovať štatistikám o chudobe, sa v krátkosti zmienim o celkovej podobe a vývoji zloženia japonských domácností od minulosti po súčasnosť. Na základe mnohoročných prieskumov o vývoji situácie domácností v Japonsku sa dá pozorovať určitý trend, ktorý spočíva v náraste ich množstva, avšak priemerný počet ľudí žijúcich v jednej domácnosti sa znižuje. Napríklad zatiaľ čo v 80. rokoch boli v jednej domácnosti približne traja, v roku 2016 to bolo 2,47. Takisto aj samotný počet domácností vzrástol z 35 miliónov v roku 1980, na približne 50 miliónov v súčasnosti (MHLW 2016a, s. 5).

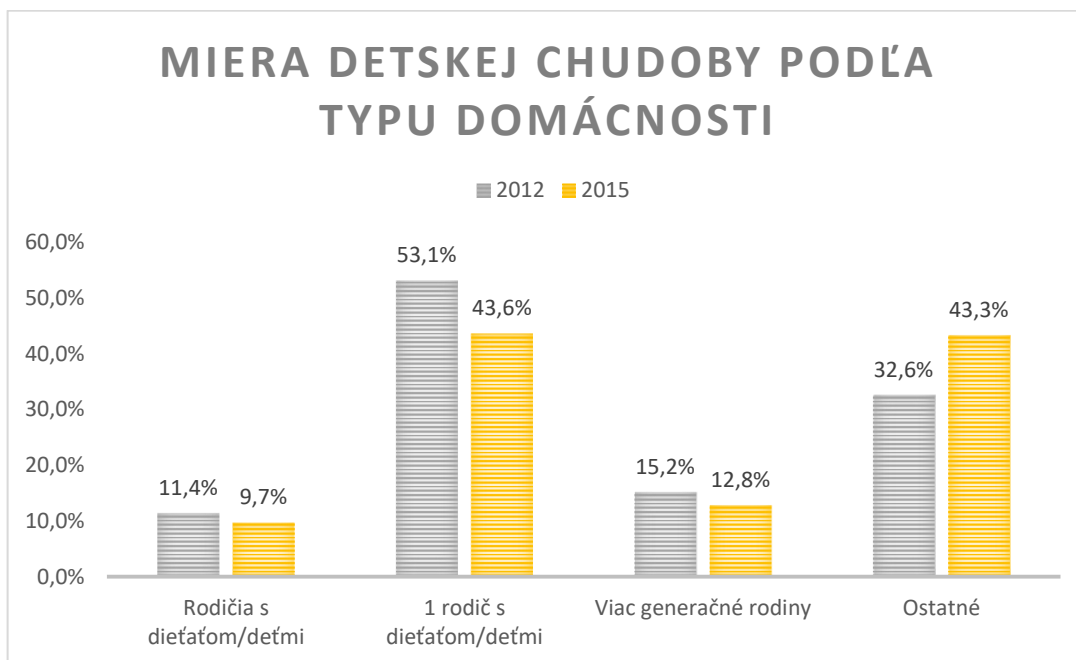
PERCENTUÁLNE ZASTÚPENIE JEDNOTLIVÝCH TYPOV DOMÁCNOSTÍ

Ako vidieť z uvedeného grafu⁴, v priebehu tridsiatich rokov nadobudli klesajúcu tendenciu dva typy domácností – rodičia s deťmi a trojgeneračné domácnosti. Na druhej strane, počet domácností s manželmi alebo partnermi bez detí, jednočlenných a neúplných domácností sa znásobil (MHLW 2016a, s. 6). Viac ako 50 % domácností je bezdetných a rapidný pokles úplných domácností spôsobuje, že v súčasnosti sa mu počet jednočlenných domácností takmer rovná. Môžeme hypotetizovať, že v priebehu niekoľkých rokov bude rovnaký alebo ho dokonca prevýši a v kombinácii s rastúcim počtom bezdetných párov tak ešte viac prehĺbi problém nízkej pôrodnosti v japonskej spoločnosti. Z hľadiska detí sú relevantné iba posledné tri skupiny domácností, z ktorých, ako už som spomínala, rastie iba jedna.

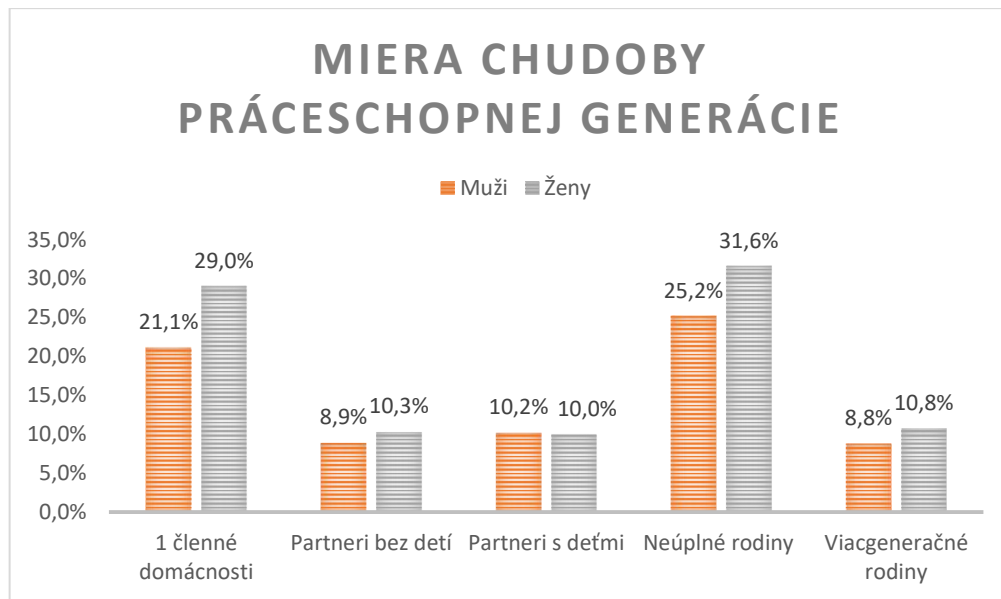
⁴ Z dôvodu neuvedenia skupiny „ostatné domácnosti“ do grafu, sa súčet jednotlivých percent nerovná 100.

4.1.2 Štatistiky chudoby

Z predchádzajúceho grafu vieme, že neúplné rodiny tvoria niečo viac ako 7 % zo všetkých druhov domácností. Čo sa však detskej chudoby týka, práve tie sú ňou najviac postihnuté. V roku 2015 dosahovala miera chudoby neúplných rodín až 43,6 %, pričom v roku 2012 to bolo o necelých 10 % viac. Pre porovnanie, miery chudoby úplných a viacgeneračných rodín sa pohybovali na úrovni 10 - 15 % (MHLW 2017).

Skupina označená ako „Ostatné“ nie je bližšie špecifikovaná, avšak jedná sa o mieru chudoby všetkých detí žijúcich v rodinách, ktorých zloženie nespadá ani do jednej z uvedených kategórií. Nemožno ju však ignorovať, keďže sa jej hodnoty približujú k hodnotám neúplných rodín. Ako tiež vidno, v priebehu troch rokov sa miera chudoby tejto skupiny zvýšila až o 10 %, oproti tomu v neúplných rodinách to bolo presne naopak. Je teda zrejmé, že existuje mnoho ďalších druhov domácností trpiacimi detskou chudobou, avšak ani spoločne neprevyšujú hodnoty detskej chudoby v neúplných rodinách. Z akého dôvodu sú práve tie najviac postihnuté?

Odpoveď na otázku prečo sú to najmä neúplné rodiny, ktoré sú najviac postihnuté, môžeme identifikovať z grafu miery chudoby práceschopnej generácie. Štatisticky vyššie percento neúplných rodín totižto spočíva v zložení matka a dieťa, deti. Navyše oproti mužom sa ženy nachádzajú v chudobe v takmer všetkých prípadoch viac. Jedinou výnimkou je úplná domácnosť, kde je muž štatisticky chudobnejší o 0,2 %. Najväčšie rozdiely medzi hodnotami miery chudoby medzi oboma pohlaviami sú v jednočlenných a neúplných domácnostiach. Bezdetné ženy žijúce osamote sú takmer o 9 % chudobnejšie ako ich mužskí rovesníci. V neúplných rodinách, ktoré sú pre túto prácu relevantnejšie, je to o približne 6 % viac. (MHLW 2017).

Napriek tomu, že sa v práci nezaobrám chudobou žien celkovo, majú aj hodnoty chudoby bezdetných žien žijúcich osamote súvis s danou tematikou. Ilustruje to napríklad rozdiely v príjmoch alebo v druhu pracovného pomeru, ktorý jednotlivé pohlavia vykonávajú častejšie. Na druhú stranu, oproti ostatným kategóriám sú v neúplných rodinách chudobou postihnutý aj muži, čo môže znamenať, že ich životný štýl sa v tomto prípade viac podobá tomu ženskému. Ich miera chudoby však neprevyšuje mieru chudoby žien.

Okrem toho, že sú ženy chudobnejšie ako muži, aj počet neúplných domácností s matkou, ako hlavou rodiny, je pomerne vyšší ako počet domácností, kde je hlavou rodiny muž. V roku 2015 bolo vykonané sčítanie ľudu, na základe ktorého bolo zistené, že domácností s matkou a dieťaťom bolo 750 tisíc a s otcom a dieťaťom okolo 80 tisíc.

Domácností s ďalším členom rodiny, okrem druhého rodiča, bolo v prípade matiek 1,23 milióna, v prípade otcov 190 tisíc (MHLW 2018, s. 4).

Podľa prieskumu z roku 2016, až okolo 80 % žien a 75 % mužov uviedlo rozvod ako hlavnú príčinu vzniku neúplných rodín. Počet rozvodov sa odhaduje na približne 270 tisíc, pričom majú v súčasnosti klesajúcu tendenciu. Navyše, u žien bolo jednou z príčin aj materstvo bez toho, aby boli v manželskom zväzku, a to v 8,7 %. Naopak, u mužov to bolo iba v 0,5 % prípadoch (MHLW 2016b).

Štatisticky viac žien ako mužov je súčasťou neúplných rodín, ktoré najčastejšie vznikajú rozvodom. Tým im vzniká povinnosť užiť rodinu, a zároveň sa postarať o domácnosť a dieťa, čo je ako časovo, tak aj finančne náročné. Keďže však v rodine zastávajú rolu oboch rodičov, musia robiť kompromisy medzi časom stráveným starostlivosťou o domácnosť a výchovou dieťaťa a financiami, o čom sa zmiňujem v nasledujúcej podkapitole.

4.2 Neštandardný pracovný úväzok

Vieme, do akej miery je chudoba prítomná v jednotlivých typoch domácností a pohlaví. Zostáva však otázka, čo je príčinou. Tradičný systém rodiny v Japonsku prechádzal v priebehu rokov premenami, ktoré úzko súvisia so zmenou spoločenského usporiadania, najmä v oblasti postavenia žien v spoločnosti, či už z dôvodu ekonomického alebo ľudskoprávneho. Počas ekonomického rozkvetu v 50. až 70. rokoch sa stalo do veľkej miery zaužívaným celoživotné zamestnanie. Absolventi vysokých škôl mali vo veľkých firmách zaručené zamestnanie až do dôchodku. Týkalo sa to ale takmer výlučne mužov schopných dlhodobých záväzkov voči firme, pretože pozícia žien sa tradične zameriavala na rolu manželky, či matky v domácnosti, ktorá je s celoživotným zamestnaním nezlučiteľná. Od žien sa očakávalo, že po svadbe odídu z práce, aby sa tak mohli sústrediť na jej spravovanie. Tento model bol v dobe ekonomickej prosperity efektívny, avšak v dobe ekonomickej recesie začala byť finančná záťaž muža ako jediného živiteľa rodiny neúnosná (Munro a Aojagi 2019, s. 5).

Kvôli stále vyšším nákladom sa aj ženy začali angažovať viac v pracovnej sfére, avšak kvôli časovej náročnosti štandardného zamestnania, museli voliť inú možnosť, ktorá by im umožňovala venovať sa domácnosti a zároveň do nej aj finančne prispievať. Pracovná sféra sa im prispôsobila vytvorením nového druhu pracovného pomeru,

neštandardného pracovného úväzku. S pribúdajúcimi prípadmi slobodných matiek sa však začala ukazovať nedostatočnosť tohto pomeru, ktorý stále vychádzal z tradičného modelu rodiny.

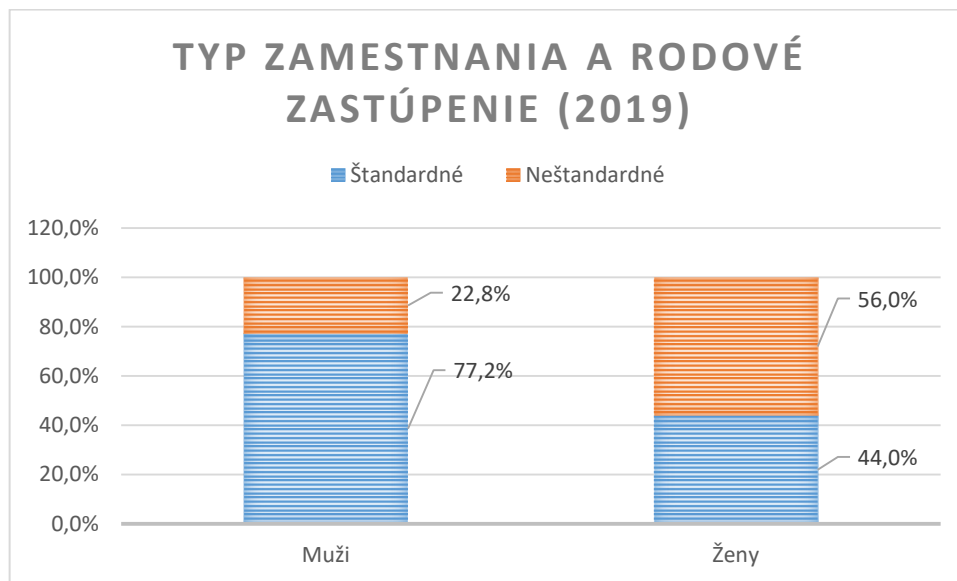
Neštandardný typ zamestnania bol vytvorený na základe predpokladu, že žena je vydatá, pričom muž je so štandardným zamestnaním v korporácii hlavným prispievateľom do rodinného rozpočtu. Vďaka tomu bola aj celá rodina pokrytá sociálnym poistením vyplývajúcim z jeho pracovného úväzku. Žena sa starala o domácnosť alebo bola zamestnaná v neštandardnom zamestnaní, kde jej síce nebolo poskytované dostatočné poistenie a mzda bola pomerne nižšia, avšak to pre ňu nebol problém vďaka mužovi a rodine, ktorá pôsobila ako „záchranná sieť“, umožňujúca jej viesť dobrý život po uzavretí manželstva (Nakahara 2018, s. 53). Navyše sa predpokladalo, že tento typ práce bude trvať iba dočasne, keďže vznikol ako odozva na rapidný ekonomický rast, kedy bolo nedostatok pracovných síl (Rani 2006, s. 4370).

V 70. rokoch sa kvôli ropným krízam a presunutím výrobných tovární do iných krajín znížil počet žien na pracovnom trhu, ktoré boli počas nepriaznivých období prepúšťané ako prvé. Ich pozícia na trhu sa teda dá opísať ako „pohyblivá“ alebo „nestabilná“, keďže závisela od aktuálnej potreby pracovných síl, čo mnohé ženy odrádzalo od vstúpenia na trh, a tak sa ich participácia v tomto aj nasledovných obdobiach výrazne nezvýšila. Počas 90. rokov došlo k postupnému redukovaniu stabilných pracovných pozícií disponujúcich benefitmi, a ich následnému nahradeniu dočasnými pracovníkmi. Mohlo by sa zdať, že vyšší dopyt po flexibilných pracovníkoch umožní aj vyšší príliv žien na pracovný trh, avšak bola to iba polovičná pravda. Reštrukturalizácie v korporáciách mali dopad na mužských pracovníkov, ktorí boli následne nútení hľadať prácu v neštandardných zamestnaniach, obsadzujúc pozície žien (Rani 2006, s. 4370 – 4373).

A teda, vyšší príliv žien na pracovný trh nevznikol ako podnet na snahu o ich integráciu do pracovnej sféry, ale iba z dôvodu chýbajúcej pracovnej sily.

Tento systém bol ešte viac podmieňovaný fungujúcou politikou starostlivosti, ktorá nechávala ženám jedinou možnosť, a to takú, že kvôli starostlivosti o dieťa museli prerušiť kariéru. A pretože z pracovného prostredia „vypadli“, boli v neskoršom veku tlačene do starostlivosti o staršiu generáciu. Ich rola opatrovníkov bola takýmito opatreniami ešte viac ukotvená (Abe 2010, s. 4).

4.2.1 Štatistické údaje

Uvedený graf rozlišuje percentuálne zastúpenie jednotlivých pohlaví v dvoch typoch zamestnania, štandardnom a neštandardnom. Štandardný typ zamestnania zahrňuje pracovný pomer na dobu neurčitú a spadá doň aj už spomínané celoživotné zamestnanie. Na druhú stranu, pod neštandardný typ zamestnania spadá pomer na dobu určitú, práca pod agentúrou, práca na čiastočný úväzok a iné, ktoré nezaručujú stálosť pracovného pomeru.

Kým v prípade mužov bolo 77,2 % v štandardnom, stabilnom zamestnaní, v prípade žien to bolo 44,0 %. Naopak, v neštandardnom zamestnaní pracovalo 56,0 % žien a iba 22,8 % mužov (MIC 2020).

Tieto hodnoty sú za rok 2019. Od roku 2010 sa teda počet žien aj mužov v štandardnom zamestnaní zvýšil, a naopak v neštandardnom znížil (MHLW 2010).

Ak však porovnáme hodnoty medzi mužmi a ženami, v štandardnom zamestnaní pracuje o 30 % viac mužov ako žien. A naopak, v neštandardnom o 30 % žien ako mužov.

Dôvod prečo je táto skutočnosť dôležitá je ten, že medzi týmito dvoma druhmi pracovných pomerov existujú značné platové rozdiely, ale aj rozdiely v benefitoch, poistení a iných oblastiach, ktoré si nasledovne priblížime.

4.2.2 Fenomén chudobných pracujúcich „working poor“

Samotnú chudobu ovplyvňuje mnoho faktorov aplikovateľných na všeobecnú chudobu, ako napríklad vek, pohlavie alebo dosiahnuté vzdelanie človeka. Z princípu sú to ženy, ľudia s nižším dosiahnutým vzdelaním, starší ľudia a tí, ktorí majú v rámci pracovného trhu nižšie postavenie, ktorí sú z hľadiska života v chudobe rizikovou skupinou. Na druhú stranu, v kontexte detskej chudoby sú to práve tí najmladší.

Čo je však zaujímavé je, že v Japonsku nezamestnanosť ako príčina chudoby nesie menšie riziko ako druh pracovného pomeru (Kim 2015, s. 115). Takisto aj podľa Abe (2018) nie je problémom chudoby nezamestnanosť, ale chudoba pracujúcich. V roku 2016 bolo zamestnaných až takmer 82 % slobodných matiek (MHLW 2016c). A v roku 2018 sa miera zamestnanosti dostala až na hodnotu 89,6 % (JILPT 2018, s. 4). Pre porovnanie, v Českej republike a na Slovensku sa ich miera zamestnanosti pohybovala niečo nad 60 % (OECD Family Database 2016, s. 2). Zo zamestnaných slobodných matiek okolo 44 % pracovalo v štandardnom zamestnaní a zvyšok v neštandardných zamestnaniach, najmä na čiastočný pracovný úväzok (MHLW 2016c).

A práve preto, že sa nejedná o chudobu vyplývajúcu z nezamestnanosti, sa tento fenomén nazýva chudobou pracujúcich.

4.2.3 Charakteristické črty neštandardného pracovného pomeru

Vyššia participácia žien v pracovnej sfére je síce kladným prínosom pre ekonomiku, avšak takisto znamenala aj nárast nerovnosti, ktorý sa začal prejavovať ešte viac. Neštandardný typ pracovného pomeru je charakteristický nízkymi mzdami, absenciou benefitov, obmedzenosťou školení potrebných na rozvinutie schopností a znalostí, a aj nižším počtom kariérnych možností (Colacelli et al. 2018, s. 27). A kvôli nerovnomernému zastúpeniu mužov a žien v odlišných pracovných pomeroch, sa z tohto javu stáva aj spoločenský problém v oblasti rovnosti pohlaví (Sekine 2008, s. 50).

Podľa správy Inštitútu pre pracovnú politiku a vzdelávanie, 60 % – 70 % nestálych pracovníkov odpovedalo pozitívne na otázku, či sa vo firme, v ktorej pracujú, nachádzajú zamestnanci so stabilným pracovným pomerom, ktorí vykonávajú rovnaké úlohy ako oni. Naopak, po položení rovnakej otázky stálym zamestnancom, 38 % odpovedalo, že sa tam nachádzajú nestáli pracovníci vykonávajúci rovnaké úkony (Asao 2008, s. 17).

Vo väčšine prípadov je mzda nestáleho pracovníka nižšia oproti mzde stáleho zamestnanca. Jej hodnota dosahuje v priemere 60 % – 90 % mzdy stáleho zamestnanca, pričom v niektorých firmách dostávajú pracovníci na dobu určitú alebo na čiastočný úväzok rovnako vysoké mzdy. Firmy to odôvodňovali rozdielnou mierou zodpovednosti voči práci alebo absenciou pracovných očakávaní, ktoré inak vyplývajú z dlhodobého pracovného pomeru. Avšak napríklad agentúrni pracovníci rovnako vysoké mzdy nedostávajú (Asao 2008, s. 16).

Okrem toho, že mzdy sa odlišujú v závislosti od toho, o aký druh pracovného pomeru ide, aj medzi slobodnými matkami a otcami existujú mzdové rozdiely. Priemerná ročná mzda slobodných matiek je 2 milióny jenov, u otcov je to 3,98 miliónov jenov. Dôvodom prečo je to tak, je fakt, že na rozdiel od žien, až 68,2 % slobodných otcov pracuje v stabilných zamestnaniach, a iba 6,4 % z nich v neštandardných prácach, kde sú najviac zastúpené ženy (MHLW 2018, s. 5).

Prečo sú tieto skutočnosti relevantné? Chudoba pracujúcich a ženská chudoba idú ruka v ruke, čo je aj hlavným problémom detskej chudoby. Tá totiž nemá svoje korene v nedávnej minulosti, ale ich možno nájsť v spoločenských javoch, ktoré tu boli odjakživa. Navyše, deti vyrastajúce v rodinách s rodičmi alebo rodičom spadajúcich do kategórie chudobných pracujúcich majú vyššie riziko rovnakej budúcnosti. Najmä pre ženy je nájdenie stabilného zamestnania náročnejšie, kvôli diskriminácii a „kultúrnym aspektom“ japonskej spoločnosti, čo ich núti hľadať si prácu inde. Nie je však vylúčené, že neštandardný úväzok mnohým ženám z hľadiska času a nezáväznosti vyhovuje viac ako stabilné zamestnanie, avšak v mnohých prípadoch sa jedná o takzvanú „nútenú prácu“, pretože si ju nezvolia samé, ale kvôli okolnostiam musia spraviť kompromis medzi financiami a časom (Futagami 2010, s. 5).

4.3 Politické opatrenia a ich nedostatočnosť

Vo všeobecnosti platí, že pokiaľ zostáva pretrvávajúci problém neriešený, jeho závažnosť sa iba zvyšuje. To isté platí o probléme chudoby, ktorou sa japonská vláda dlhé roky otvorene nezaoberala najmä kvôli predpokladu, že chudoba v Japonsku neexistuje. Prečo sa však dospelo k takémuto záveru? Počas ekonomického rozkvetu finančné problémy ľudí zväčša netrápili, a teda vtedajšie vlády nevideli potrebu zmerať mieru chudoby. Navyše, aj keď sa chudoba po skončení priaznivého obdobia začala vyskytovať,

neprejavovala sa spôsobmi, akými sa prejavuje v iných krajinách, napríklad zvýšenou kriminalitou alebo nezamestnanosťou. Ako už bolo spomínané, až po zmene vlády v roku 2009 boli vykonané prvé oficiálne výpočty miery relatívnej chudoby. Táto skutočnosť vypovedá o prístupe vlády k uznaniu, že chudoba bola a naďalej aj je závažným problémom, za čo si vyslúžila kritiku. Táto podkapitola sa zaoberá a kriticky nahliada na vládne nariadenia a opatrenia za ostatné dve dekády, ktoré mali z hľadiska boja proti detskej chudobe opačný efekt.

4.3.1 Opatrenia Koizumiho vlády

Vláda bývalého premiéra Koizumiho počas rokov 2001 – 2006 prijala štrukturálne reformy ako odozvu na ekonomickú recesiu spôsobenú krízou v 90. rokoch. Medzi nimi boli aj programy na odklon od tradičného modelu rodiny s mužom – živiteľom k rodovo neutrálnemu, aby sa tak dosiahla rovnováha medzi pracovným a rodinným životom alebo posilnenie lokálnych podnikov a mnohé iné (Osawa 2011, s. 4).

Dopady jeho vlády však začali byť očividnejšie až na jej konci. V roku 2002 sa OECD vyjadrila na adresu reforiem ako o úspešne aplikovaných a efektívnych v určitých oblastiach (Okita, s. 17). Avšak v roku 2006 už upozornila v kontexte reforiem na to, že miera relatívnej chudoby v Japonsku dosahovala 13,5 %, čo bolo druhou najvyššou mierou po USA (Kaihara 2008, s. 399).

Kritici upozorňujú na to, že reformy tejto vlády priniesli opačný efekt, a to, že nerovnosti, ktoré mali pôvodne zmierniť, zvýšili ešte viac. Spoločenské nerovnosti už viac neboli pripisované náhlym okolnostiam v krajine, ale boli považované za priamy dôsledok politiky (Chiavacci et al. 2016, s. 14). Kritika jeho vlády spočíva v niekoľkých bodoch. Reformy mali pomôcť Japonsku v čase meniacej sa ekonomickej situácie vo svete dostať sa na takú úroveň, aby bolo schopné čeliť globálnej konkurencii. Vedľajším účinkom bola však deregulácia zamestnávania v súkromnom sektore. Aby sa mohli otvoriť nové odvetvia, v ktorých by sa využili neštandardní zamestnanci, príslušné pracovné zákony boli výrazne uvoľnené, čím ich počet prudko stúpol (Asao 2008, s. 13).

Napríklad Sekine (2008, s. 50) poukazuje na to, že rozdiely sa začali prejavovať v rámci pracujúceho obyvateľstva medzi stálymi a nestálymi pracovníkmi, a tiež aj spoločnosti celkovo, medzi sociálne slabšími a ostatnými. Kritické hlasy ohľadom postupu vlády pri podávaní pomocnej ruky v čase krízy sa ozývali nielen od odborníkov,

ale aj od podnikateľov, ktorí ju považovali za nedostatočnú. V období reštrukturalizácie im prostredníctvom vládneho rozpočtu a systému daní nebola poskytnutá podpora, akú si predstavovali. Okrem toho, podľa nich vláda neprikladala dostatočný význam verejným investíciám, výskumu a rozvoju nových priemyselných odvetví, ktoré by tak pomohli vytvoriť nové pracovné miesta (Mulgan 2013, s. 121).

Keďže sa finančná pomoc vlády pre podniky zdala byť v nedohľadne, boli nútení prejsť k znižovaniu stavov, kvôli čomu sa zvýšil počet nezamestnaných a pracovníkov na dobu určitú, čo malo za následok vzostup chudoby. V tomto období bol zaznamenaný aj rapidný nárast poberateľov sociálnej pomoci, ktorých počet v roku 2005 dosiahol jeden milión (Tačibanaki, s. 9).

Druhým kritizovaným bodom boli jeho škrtky v štátnom rozpočte pre vidiecke oblasti a malé mestá. Médiá v tomto období prinášali správy o ekonomicky negatívnom dopade tohto rozhodnutia na podniky sídliace v spomínaných oblastiach, ktoré boli nútené zatvoriť prevádzky a skúšať úspech vo veľkomestách. Nielen podniky, ale aj mladí odchádzali do miest, kde bolo množstvo pracovných príležitostí mnohonásobne vyššie, a na vidieku zostala väčšinou staršia generácia. Znižovanie rozpočtu sa dialo každý rok, pričom medzi rokmi 2002 až 2006 sa suma pre vidiecke oblasti znížila z 10 na 7 triliónov jenov. Je teda očividné, že tieto kroky viedli k prehĺbovaniu ekonomických rozdielov medzi mestami a vidiekom (Kaihara 2008, s. 401).

Paradoxom bolo, že ľudia žijúci v oblastiach postihnutých spomínanými politickými opatreniami sa postarali o to, aby Koizumiho Liberálno-demokratická strana nebola v ďalších voľbách zvolená aj na nasledujúce volebné obdobie (Lipsey et al. 2012, s. 317). Po fiasku Liberálno-demokratickej strany vo voľbách v roku 2009 nastúpila nová vláda, ktorá bola nádejou na zmenu v sociálnych otázkach. Víťazná Demokratická strana nariadila prvé oficiálne meranie chudoby, a zverejnila jeho výsledky, čím skomplikovala situáciu ohľadom zahmlievania existencie chudoby v Japonsku Liberálno-demokratickej strane, ktorá sa po čase opäť dostala do vládnucej pozície. Okrem toho sa snažila aj o tvorbu nových opatrení na zmiernenie chudoby, napríklad zavedenie univerzálneho príspevku na dieťa alebo zrušenie poplatkov na vyššie stredné školy. Napriek týmto snahám opatrenia Demokratickej strany neboli v dlhodobom merítke o nič viac efektívne (Abe 2016).

4.3.2 Opatrenia Abeho vlády

Koizumiho nasledovníkom sa stal Šinzó Abe, ktorý zaviedol ekonomické opatrenia zvané *Abenomics*, ktoré mali rovnako ako opatrenia jeho predchodcu povzbudiť ekonomiku Japonska. V mnohých ohľadoch sa ukázali byť úspešné, napríklad úrad vlády v roku 2017 oznámil, že Japonská ekonomika zažíva druhý najdlhší hospodársky rast od ukončenia druhej svetovej vojny, pretože hodnoty HDP, počet zamestnaných a aj zisky podnikov sa zvýšili (Inoue 2018, s.1).

Avšak zatiaľ čo sa podnikom darilo najmä z dôvodu, že vláda zvýšila výdavky na verejné zákazky a podporu podnikov, obyvatelia pocítili tvrdý dopad týchto ekonomických reforiem. Najviac boli postihnutí tí ekonomicky najchudobnejší aj preto, že výška finančnej pomoci od štátu sa znížila a navyše daň z predaja vzrástla z 5 % na 8 %. Tieto kroky mali posilniť finančnú situáciu vlády (Kim 2014). Na pokrytie neustále sa zvyšujúcich výdavkov na podporu starnúcej generácie bola v roku 2019 opäť zvýšená na 10 % (Tateno et al. 2019).

Kritici vytykajú vláde, že sa zameriava na podporu veľkých korporácií, zatiaľ čo zanedbáva pomoc pre tých, ktorí ju potrebujú. Napriek tomu čo tvrdia, premiér Abe si stojí za svojim vyhlásením, že ekonomické rozdiely v krajine sa nezvyšujú, a naďalej tvrdí, že „Nie je možné, že je Japonsko chudobné.“ (Osaki 2016), pričom sa odvoláva na porovnanie s inými krajinami. Z hľadiska svetových štatistík miery detskej aj celkovej chudoby, ktoré v tejto práci uvádzam, však toto tvrdenie pôsobí nepodložené.

Zvyšujúci sa hrubý domáci produkt, ktorý vládni predstavitelia používajú na popretie tvrdení o vysokej miere chudoby v krajine, však nie je z hľadiska reálnej kúpnej sily, ktorá z neho tvorí až 60 %, natoľko relevantný. Osobná spotreba obyvateľstva sa totiž v priebehu niekoľkých rokov znížila o 0,5 %. Spotreba domácností dosiahla v roku 2016 najnižšiu úroveň za posledných 35 rokov. Vo všeobecnosti možno tvrdiť, že japonská spoločnosť sa stáva chudobnejšou (Inoue 2018, s. 2).

Ďalším z dôkazov, že zvýšená hodnota HDP ešte neznamená zvýšenie životnej úrovne obyvateľov je aj to, že na základe prieskumov z roku 2014 tvrdili, že vďaka novozavedeným reformám nepocíťovali ekonomickú úľavu, ani sa im nedostávali žiadne benefity. 62,4 % opýtaných považovalo svoj život za náročný aj napriek tomu, že v 90. rokoch približne polovica z nich označila svoj život za normálny (Inoue 2018, s. 2).

Prečo je táto informácia zaujímavá? Ako už bolo spomínané, v 90. rokoch sa Japonsko zmietalo v najväčšej ekonomickej kríze, a aj napriek tomu je to práve súčasnosť, kedy ľudia vidia život najnáročnejší. V tomto hodnotení sa odzrkadľujú aj roky politických opatrení, ktoré odsúvali sociálne problémy a zdvíhanie životnej úrovne ľudí na vedľajšiu koľaj.

4.3.2.1 Opatrenia ohľadom chudoby žien

Rodinná politika slúžiaca na podporu pracujúcich žien s deťmi je tiež jednou z nedostatočne vyvinutých oblastí politiky sociálneho zabezpečenia. V čase, keď dochádzalo k premenám v pracovnej sfére a v podobe rodiny, vyvstala potreba vytvoriť rodinnú politiku uľahčujúcu situáciu pracujúcim ženám s deťmi. Podnetmi na jej vznik boli presadzovanie rovných príležitostí a zaobchádzania pre ženy, nedostatok pracovníkov na začiatku 90. rokov a klesajúca pôrodnosť. A práve klesajúca pôrodnosť, najpravdepodobnejšie zapríčinená zvyšujúcim sa počtom žien vstupujúcich na pracovný trh, je naďalej jedným z najzávažnejších problémov v rámci japonskej spoločnosti. Na základe týchto argumentov bol v roku 1990 zavedený zákon o rovnakých pracovných príležitostiach a materská dovolenka s finančným príspevkom, ktoré mali za úlohu prispôsobiť sa zvýšeniu počtu žien v pracovnej sfére a zároveň zmierniť dopad klesajúcej pôrodnosti (MOFA).

Ako bolo uvedené v predchádzajúcich podkapitolách, v Japonsku existuje nerovnomerné zastúpenie žien a mužov v rôznych druhoch práce. Systém daní a benefitov, ktorý je v súčasnosti zavedený, zvýhodňuje úplné rodiny, v ktorých je žena zamestnaná v neštandardnom zamestnaní tým, že im poskytuje silné finančné stimuly. Podmienkou týchto benefitov je obmedzenie jej príjmu tak, aby neprevyšoval hranicu 1,05 milióna jenov. V tomto prípade boli oslobodené od dane z príjmu a pokryté dôchodkovým, zdravotným poistením a poistením dlhodobej starostlivosti bez nutnosti platenia poplatkov. V prípade, že by chceli nastúpiť do zamestnania, o tieto benefity prichádzajú (OECD 2015b).

V roku 2013 predstavil premiér Abe nový koncept svojej politiky, zameraný práve na ženy a ich hlbšiu integráciu na pracovný trh tak, aby prácu bolo možné skombinovať so starostlivosťou o domácnosť, takzvané *Womenomics*. Odvtedy sa ich percento zvýšilo, avšak ako je spomínané v predošlej kapitole, dôležité je nahliadať nie na kvantitu, ale na

kvalitu, a teda na druh pracovného pomeru, ktorý ženy zastávajú najčastejšie. Okrem toho, obraz o postavení žien nevytvára iba ich počet v pracovnej sfére, ale aj miera rozdielov medzi mužmi a ženami v pracovnej oblasti. A v tomto bode sa Japonsko zhoršilo, keďže podľa rebríčka Svetového ekonomického fóra, za rok kleslo o tri priečky na 114. miesto. Pre porovnanie, v roku 2010 sa nachádzalo na 80. mieste (BBC News 2018).

So zvyšujúcim sa počtom žien v zamestnaniach sa zvýšil aj dopyt po škôlkach a zariadeniach na starostlivosť o deti počas pracovných hodín. Ak zvážime situáciu, v ktorej nie je slobodnej matke umožnené odložiť dieťa do spomínaného zariadenia, najmä kvôli nedostatku voľných miest, zostáva jej možnosť zveriť ho rodine, nájsť si prácu, ktorá nebude časovo náročná alebo ostať bez práce. A tak sa opäť dostávame k neštandardnému typu pracovného úkonu alebo nezamestnanosti japonských žien a cyklus chudoby sa opakuje. Je teda síce pravda, že vláde sa podarilo dostať viac žien na pracovný trh, avšak otázkou ostáva, či je to práve zásluhou zavedených zmien a nie z „nutnosti prežiť“ v súčasnej ekonomickej situácii v krajine.

4.3.3 Nedostatky systému sociálneho zabezpečenia

Verejná pomoc, *seikacu hogo*, od štátu je hlavným spôsobom pomoci chudobným, ktorej cieľom je zabezpečiť minimálny životný štandard v zdravotnej a kultúrnej sfére. V Japonsku je jej financovanie rozdelené medzi vládu a miestne samosprávy. Verejná pomoc sa rozdeľuje do niekoľkých kategórií, napríklad príspevok na živobytie, vzdelávanie, bývanie a iné. Výška príspevku sa počíta na základe porovnania s minimálnou mzdou, avšak problémovým bodom je to, že tá samotná je vo všeobecnosti pomerne nízka, a teda sa ľuďom, ktorí majú na príspevok nárok, dostáva nízka čiastka (Inaba 2011.s. 82).

Na získanie pomoci platia však špecifické požiadavky. Funguje na princípe vychádzajúceho z tradičných konfuciánskych hodnôt. Všeobecne akceptovaný výklad zákona o verejnej pomoci má tendenciu zdôrazňovať ako hlavnú zásadu japonského verejného poriadku doplnkovú úlohu verejnej pomoci pri využívaní vlastnej pracovnej schopnosti, financií, podpory od rodinných príslušníkov a novej dávky z iných programov sociálneho zabezpečenia. Vzniká na ňu nárok až po tom, čo sú ostatné možnosti vyčerpané (Inaba 2011.s. 82).

Tieto špecifické požiadavky vytvárajú prostredie, v ktorom je pre práceschopných ľudí, ktorí netrpia žiadnym postihnutím, mimoriadne náročné finančnú podporu získať. Ide najmä o slobodných rodičov, neštandardných pracovníkov alebo ľudí bez domova. Ako už vieme, slobodný rodič a neštandardná práca idú často ruka v ruke, a teda tento systém im doslova znemožňuje vyhliadky na lepší život pre nich a pre ich deti.

Aj systém *seikacu hogo* sa nezaobišiel bez kritiky jeho aplikovania v praxi. Rovnako ako pri štatistikách chudoby, ktoré sa vláda snažila bagatelizovať, boli médiá kritické voči postupom úradov, ktoré z dôsledku silného tlaku sprísniť nárokové požiadavky na poberanie finančnej pomoci, odmietali žiadosti ľudí, ktorí na pomoc nárok mali alebo im finančná pomoc prestala byť náhle vyplácaná. Japonskom otriasli správy o ľuďoch, ktorí si kvôli finančnej situácii a odrezania verejnej pomoci, nemohli dovoliť kúpiť stravu, v dôsledku čoho zomreli. Ďalším medializovaným prípadom bol prípad muža žijúceho na ulici, ktorému bol príspevok zamietnutý pretože mal „telo práceschopného muža“ (Inaba 2011, s. 86). Takýchto príbehov je v nespočetne veľa, no mnohí sa stránia svoju situáciu odhaliť z obavy spoločenského vylúčenia.

Byrokratický aparát však nie je jediným faktorom zabraňujúcim znevýhodneným občanom dostať pomoc, ktorú potrebujú. Vláda sa aktívne nezapája do propagovania existencie samotného programu, a preto si mnoho ľudí nie je vedomých, že na pomoc majú nárok. Ďalším vysvetlením, prečo sa pomoc dostáva iba nízkemu percentu, je aj určitá stigma, ktorá sa poberaním príspevkov verejnej pomoci spája. Ako už bolo spomínané, v prípade núdze sa človek má najprv obrátiť na rodinu, či komunitu, avšak ak by tak spravil, uvalil by hanbu nielen na seba samého, ale na celú rodinu. Táto skutočnosť odrádza mnohých od vyhľadania pomoci aj v prípade, že sa nachádza v neúnosných podmienkach. Pokiaľ je zároveň práceschopný, verejná pomoc je považovaná za znak jeho lenivosti a nevôle pracovať. V Japonsku je na na chudobu často nazerané ako na individuálne zlyhanie, než ako na systémový problém. Nezávislosť a odmietanie pomoci z obavy obťažovania druhých je charakteristická črta japonskej spoločnosti, ktorá sa však v tomto ohľade prejavuje v negatívnom svetle (Abe 2016).

Kultúrne špecifiká však nie sú výtvorom vlády, a preto rozhodnutie ľudí neprijatť pomoc z tohto dôvodu nemožno pripisovať vládnym opatreniam. Faktom ale je, že vláda aktívne používala kultúrne pozadie pri adresovaní ľudí v kontexte verejnej pomoci, napríklad apelovala na osobnú zodpovednosť a usilovnosť jedincov. Takýmto príkladom

je aj bývalý premiér Koizumi, ktorý vo svojom prejave pri predstavovaní nových štrukturálnych reforiem niekoľkokrát vyzval občanov na pochopenie a spoluprácu pri budovaní nového Japonska (Koizumi).

Niektorí autori (napr. Allen 1993) zastávajú názor, že stimuly sociálneho zabezpečenia znižujú motiváciu ľudí angažovať sa v pracovnej sfére, čím sa ich kvalifikácia a schopnosti znižujú, čo vedie k opätovnému sociálnemu problému (Allen 1993). Avšak ak by boli príčinou vlastnej chudoby samotní ľudia, odzrkadľovalo by sa to aj zvýšenou mierou nezamestnanosti, nárastom kriminality alebo vysokým počtom nemanželských detí, avšak tieto problémy v Japonsku pozorované nie sú. Ako je ale zmienené v nasledujúcich kapitolách, je to práve naopak. Úroveň zamestnanosti dosahuje vysoké percento a nezamestnanosť a kriminalita zase nízke. Táto teória ide aj proti existujúcemu problému chudoby pracujúcich, ktorá je uvedená v predchádzajúcej podkapitole (Smith 2016).

4.3.4 Nedostatky systému prerozdelenia príjmov

V diskusiách o príčinách chudoby sa často skloňuje spôsob prerozdelenia príjmov v Japonsku. Čo však tento pojem znamená a ako vplýva na štatistiky chudoby? Zjednodušene povedané, jedná sa o proces, v ktorom sú vyberané dane a poplatky za poistenie od osôb s vysokými príjmami a tie sú následne prerozdelené medzi osoby s nízkymi príjmami v podobe dávok sociálneho zabezpečenia, napríklad dôchodky, verejná pomoc a iné. Tento systém funguje v mnohých krajinách, avšak v Japonsku je špecifický v tom zmysle, že napomáha k šíreniu chudoby. To dokazujú aj vládne štatistiky, ktoré merajú mieru zníženia chudoby pred a po prerozdeľovaní príjmov, čo v praxi znamená pred a po zdanení príjmu, odvedenia poplatkov za poistenie a získaní dávok (Abe 2010, s. 8).

V roku 2009 uskutočnila OECD globálny prieskum, v ktorom sa ukázalo, že zatiaľ, čo ostatným krajinám sa darilo znižovať mieru chudoby po prerozdelení príjmov o 20 % – 80 %, jedine Japonsko dosahovalo vyššiu mieru chudoby po prerozdeľovaní, ako pred ním. Išlo o zvýšenie o približne 8 % v rámci úplných rodín s oboma pracujúcimi rodičmi a v neúplných rodinách. Je to kvôli systému daní, ktorý je v Japonsku zavedený. Počas rokov sa totiž dane z príjmov právnických osôb niekoľkokrát znižovali, zatiaľ čo spotrebná daň a sociálne poistenie naopak rástli. A práve tie majú priamy negatívny

dopad na občanov celkovo, pričom najviac vplývajú na občanov s nízkymi príjmami. To opäť dokazuje záujem vlády orientovaný na podniky.

Navyše druhým negatívnym efektom je to, že aj ľudia, ktorí predtým nespádali do kategórie chudobných, sa v nej ocitli kvôli zavedeným praktikám v oblasti prispievania do sociálneho poistenia. Platí totižto to, že v Japonsku sa z príjmu platia poplatky podľa výšky príjmu do sociálneho zabezpečenia, ktorého súčasťou sú napríklad aj zdravotné poistenie alebo dôchodky, avšak čím je príjem človeka nižší, tým vyšší je podiel odvádzaných poplatkov. Výška poplatkov je totižto fixná, pričom sa nehľadí na výšku príjmu. Ďalej sa hľadí aj na počet žijúcich v jednej domácnosti, ktorí sú na príjme závislí a od toho sa suma odráža. Suma poplatkov je vydelená príjmom a výsledná čiastka je preto vyššia v domácnostiach s nižším príjmom (Abe 2010, s. 6).

A tak práve tí s najnižšími príjmami znášajú bremeno sociálneho systému. Pre porovnanie, napríklad v Austrálii alebo Veľkej Británii sú neúplné rodiny oslobodené od zmienených poplatkov. Z krajín OECD je tento jav prítomný jedine v Japonsku (Kósei Šinbun 2017).

5 Následky detskej chudoby v spoločnosti

5.1 Spojitosť chudoby a vzdelania

Táto kapitola sa zameriava na analýzu vplyvu chudoby na vzdelanie človeka už od doby nástupu na základnú školu, až po ťažkosti alebo nevýhody, ktoré ich životné podmienky prinášajú aj v ich ďalšom štúdiu. Pokiaľ dieťa žije v rodine s nepriaznivou ekonomickou situáciou, je už od malička vystavené nerovnostiam, ktoré sa zvyšujúcim sa vekom znásobujú. Vzdelanie je jednou z najdôležitejších podmienok na získanie trvalého zamestnania, a pokiaľ ním človek nedisponuje, jeho možnosti v živote sa zužujú. Do akej miery je však ekonomická situácia rodiny spojená so získaním, prípadne nezískaním určitého vzdelania? Je finančná stránka vecí faktorom, ktorý akademický život dieťaťa ovplyvňuje najviac? OECD uvádza, že socio-ekonomické pozadie študenta v Japonsku má na jeho vzdelanie menší vplyv ako v iných krajinách (OECD 2015a, s. 4). Tým sa však nevylučuje skutočnosť, že chudoba ako problém pri dosiahnutí vzdelania naďalej pretrváva v japonskej spoločnosti, ktorá je navyše nastavená tak, že človek bez vyššieho vzdelania do tradičného systému nezapadá a živobytie sa stáva náročnejšie, ak pritom musí uživiť aj rodinu. Japonská spoločnosť je označovaná ako *gakureki šakai*, čo v preklade znamená spoločnosť, ktorá kladie veľký dôraz na vzdelanie jedinca. Vyštudovanie prestížnej strednej školy alebo univerzity je zárukou vyššieho postavenia v spoločenskom rebríčku (OECD 2018, s. 28). Chudobnému človeku je teda cesta k týmto možnostiam skomplikovaná, ak nie úplne znemožnená.

5.1.1 Štatistické údaje

V dnešnom Japonsku pokračuje v štúdiu po ukončení povinnej školskej dochádzky vysoké percento študentov. V roku 2010 až 98 % pokračovalo z nižšej strednej školy na vyššiu strednú školu (Naikakufu 2018). OECD dokonca uvádza, že priemer pokračujúcich v terciárnom vzdelaní je vyšší ako priemer OECD (Education GPS, OECD). Na druhej strane však existujú aj takí, ktorí v ďalšom štúdiu nepokračujú. Ministerstvo zdravotníctva, práce a starostlivosti vo svojom prieskume z roku 2010 zistilo, že deti z rodín poberaajúcich sociálne dávky v 87,5 % pokračovali na vyššie stredné školy (Naikakufu 2018), čo je teda až o viac ako 10 % nižšia miera ako deti z ostatných rodín.

Rozdiely boli zaznamenané aj na úrovni jednotlivých prefektúr, z ktorých najvyšší rozdiel medzi chudobnými a nechudobnými domácnosťami bol až 26,5% v prefektúre Saga, najmenší v Tojame a Aiči 20,8%. Avšak napríklad v prefektúre Fukui to bolo práve naopak, chudobné deti mali 100% mieru pokračovania v štúdiu, pričom ostatné „len“ 98,7% (Naikakufu 2018).

Hlavnými dôvodmi tohto rozdielu sú veľká finančná záťaž, ktorú so sebou štúdium prináša, a tiež aj potreba okamžitého finančného zárobku kvôli rodinnej situácii. Ekonomicky znevýhodnené rodiny si nemôžu dovoliť vysoké poplatky za ďalšie štúdium, keďže predstavujú veľkú záťaž na už pomerne zaťaženú domácnosť. Ministerstvo školstva, kultúry, športu, vedy a technológií uvádza výšku poplatkov za vyššie stredné školy v roku 2018 nasledovne. Suma za verejné inštitúcie bola okolo pol milióna jenov, pričom za súkromné dvojnásobne viac (MEXT 2018, s. 1). Za verejnú vysokú školu to v roku 2019 bolo približne rovnako, pričom za súkromnú dokonca menej ako za vyššiu strednú školu (OECD 2019, s. 318). Cena vzdelania od strednej školy až po ukončenie univerzity za jedno dieťa dosahuje až 14 miliónov jenov (MEXT 2019). Kanó a spol. uvádzajú, že je považovaná za 20 % z celkového ročného príjmu domácnosti, avšak až 40 % príjmu domácností s nízkym príjmom (za nízky príjem je považovaný príjem 200 – 400 tisíc jenov mesačne) (Kanó et al. s. 3).

5.1.2 Čo je problémom?

Ekonomická nestabilita nielenže bráni študentom pokračovať v ďalšom štúdiu, ale predstavuje aj určitú záťaž počas neho. Je preukázané, že jedinci zo znevýhodnených rodín dosahujú v testoch nižšie skóre, sú menej motivovaní a majú nižšie sebavedomie (OECD 2018, s. 63), čo je zapríčinené faktormi ako neschopnosť kúpiť si učebné materiály, chodiť na doučovanie, atď.

Na druhej strane, pre deti z ekonomicky stabilných rodín nie sú tieto položky veľkou záťažou, môžeme tvrdiť, že sú pre ne samozrejmosťou, keďže nemajú životnú skúsenosť, kedy im to nebolo umožnené. Vďaka doučovaniu a iným možnostiam sa ich šance na prijatie na kvalitnú univerzitu znásobujú a po jej absolvovaní majú zaručené aj stabilné zamestnanie. Z tohto vidíme, že kým život detí z chudobných rodín pokračuje v cykle chudoby, život detí z priemerných a bohatých rodín pokračuje pomerne úspešne.

Dovolím si preto tvrdiť, že do určitej miery je život oboch skupín rozhodnutý ešte pred ich narodením.

Predstaviť si to môžeme nasledovne. Nechudobné dieťa začína svoj život od bodu 1, odkiaľ následne pokračuje do bodu 2, 3, atď. Chudobné dieťa avšak začína od bodu 0, a kým sa dostane na bod 1, nechudobné dieťa už bude na bode 2. Týmto sa vytvára rozdiel medzi životnými skúsenosťami. V kontexte vzdelania to znamená, že bohaté dieťa stavia na radách a skúsenostiach od rodičov, ktorí ho nasmerujú správnym smerom, dodajú motiváciu, podporu alebo víziu, kam sa uberať. Popritom mu je umožnené študovať z vhodných materiálov, na kvalitných školách a najmä bez vplyvu vonkajších faktorov, ktoré mu do štúdia negatívne zasahujú.

Naopak chudobné dieťa je vo väčšine prípadov k pravidelnému štúdiu nevedené, nemotivované a utvára si negatívny vzťah. V takom prípade sa často stáva, že sa do bodu 1 ani nedostane, keďže sa nepokúša nijak vzdelávať a zlepšovať. Avšak ak sa vzdelávať chce, od začiatku mu stoja v ceste prekážky, ktoré musí najprv prekonať, počínajúc najzákladnejšími vecami ako voľba správneho štúdia alebo študijné materiály. Druhou vecou je nedostatok financií, ktorý sa nevzťahuje len na poplatky za školu, ale aj na zaobstaranie si nutných vecí. To všetko sú položky, ktoré musí mať splnené na to, aby mohlo v štúdiu pokračovať. Nedostatok financií je problém, ktorý však môže byť vyriešený nájdením si práce, čím sa ale zníži množstvo času venovaného štúdiu. Je takpovediac oberané o možnosť „dať zo seba čo najviac“. Chudobným deťom teda neostáva veľa možností, a prirovnala by som ich situáciu k situácii slobodných matiek a otcov, ktorí sú taktiež nútení vybrať si medzi finančným zabezpečením dieťaťa a jeho výchovou, o čom sa zmieňujem v ďalšej podkapitole.

Ak by som to zjednodušila, dá sa povedať, že chudobné deti nie sú učené budovať svoju budúcnosť a postupovať tak, aby žili, ako si sami vyberú. Namiesto toho zostávajú v tom, čo od malička poznajú, a práve to je najdôležitejší dôvod, prečo je vzdelanie nevyhnutné pre zastavenie cyklu chudoby.

5.1.3 Po ukončení povinnej školskej dochádzky

Už vieme, že pomerne vysoký počet detí z chudobných aj z ostatných rodín po skončení nižšej strednej školy pokračuje ďalej. Čo však tieto deti robia po ukončení vyššej strednej školy?

Podľa prieskumu Ministerstva školstva ohľadom plánov absolventov vyšších stredných škôl za rok 2019 sa z takmer milión absolventov plánovalo zamestnať bez pokračovania na univerzitu 17,7 %. Z nich sa reálne zamestnalo okolo 98,2 % (MEXT 2018c). Pre porovnanie, v tom istom roku dosahovala zamestnanosť absolventov vysokých škôl 97,6 % (MEXT 2018a). Na druhej strane, čo sa týka nezamestnanosti, jej miera sa mení v závislosti na úrovni ukončeného štúdia. Medzi 25 – 34 ročnými ľuďmi, ktorí neukončili vyššiu strednú školu to v roku 2014 bolo 19,1 %, ak ju ukončili, bolo to 10,2 % a v prípade dosiahnutia vysokoškolského vzdelania to bolo 7,5 % (OECD 2015, s. 19).

Z uvedených údajov možno vidieť, že absolventi vyššieho stupňa štúdia majú pomerne vysokú zamestnanosť na pracovnom trhu. Oproti tomu, u absolventov nižších stredných škôl je však vysoká nezamestnanosť. Vysoká zamestnanosť ale nie je zárukou finančnej stability, keďže rozdiely spočívajú v druhu získaného pracovného pomeru, ktorý ju do veľkej miery ovplyvňuje.

5.1.4 Vplyv chudoby na školské výsledky detí z neúplných rodín

Na základe mnohých prieskumov je známe, že deti z neúplných rodín sa v chudobe nachádzajú najviac, a to nielen v prípade Japonska. Čo však Japonsko od ostatných krajín odlišuje je jeho systém zamestnávania a stále pomerne hlboko zakorenená myšlienka prerozdelenia rodových úloh. Práve tieto faktory sú dôležité na vysvetlenie toho, prečo sa deťom z neúplných rodín darí v školách menej ako ich rovesníkom.

Nonojama-Tarumi (2014) za použitia údajov z Národného prieskumu o posúdení akademických schopností z roku 2013 vo svojom článku analyzovala dosiahnuté vzdelanie detí z rodín s jedným rodičom. Následne porovnávala, v čom sa líšili dôvody problémov detí ak boli vychovávané matkou, a ak otcom. Vo výsledkoch skúmania sa ukázalo, že v rodinách s otcom bola väčšina nevýhod, ktoré deti v školách pocítovali, zapríčinená nedostatočnou výchovou alebo nízkou angažovanosťou v ich školskom živote. Na druhú stranu, v rodinách s matkou sa nevýhody v 50 % pripisovali práve

ekonomickej situácii. Autorka článku túto skutočnosť pripisuje faktu, že matky majú podľa tradičného pohľadu na rodinu bližšie k osobnému životu detí a otcovia zase k ich zabezpečeniu. Pokiaľ sa však dostanú do situácie, v ktorej musia zastávať aj úlohu druhého rodiča, nevedia ako, pretože nemajú skúsenosti (Nonojama-Tarumi 2017, s. 915). Z hľadiska ekonomického je situácia matiek-samoživiteliek v Japonsku závažnejšia ako situácia otcov, avšak u tých zase môžeme hovoriť o častejšom citovom odlúčení voči deťom. Či už jedno alebo druhé, skutočnosťou ostáva, že sa oba prípady odrážajú v ich akademických výsledkoch.

Čo sa týka pokračovania v štúdiu, deti z rodín, kde im nebola venovaná dostatočná pozornosť, k učeniu neboli vedené, a to sa následne prejavuje aj v ich školských výsledkoch, ktoré ich potenciálne môžu od ďalšieho štúdia odradiť. Na druhej strane, deti v rodinách so zlými finančnými podmienkami sa okrem rovnakého problému stretávajú navyše s ešte závažnejším – nedostatkom prostriedkov, a teda neschopnosťou v štúdiu pokračovať aj v prípade, že problémy s výchovou nemali.

A teda zjednodušene povedané, nedostatočné školské výsledky detí z rodín s otcom-živiteľom nie sú príčinou chudoby, avšak spôsobujú rovnaké následky v podobe nízkeho vzdelania, ktoré samo o sebe je jedným z dôvodov chudoby. To znamená, že napriek tomu, že sa tieto deti v detstve nemuseli nachádzať v rodine so zlou finančnou situáciou, sa v nej v dospelosti môžu ocitnúť. Táto skutočnosť dokazuje, že život v neúplnej rodine spôsobuje cyklus chudoby.

Z inej perspektívy tento problém poňal Raymo (2016), ktorý porovnával školské výsledky a zdravie detí z rodín s matkou a detí z úplných rodín, pričom zahrnul aj to, akú rolu zohráva spolužitie so starým rodičom. Prieskum bol vykonaný v podobe dotazníka, a ako som už uviedla, deti žijúce s matkou vykazovali horšie študijné výsledky, ako ich rovesníci z úplných rodín. Dôvody boli rovnaké ako uvádza Nonojama-Tarumi. Čo sa týka viacgeneračného spolužitia, výsledky prieskumov nie sú jednotné. Buď podporili domnienku, že spolužitie so starými rodičmi malo pozitívny vplyv na školské výsledky detí alebo naopak, tvrdili, že má negatívny vplyv. Raymo dospieva k záveru, že spolužitie vykazovalo určité benefity v podobe finančnej podpory alebo pomoci pri ich výchove, na ich školské výsledky však nemalo pomerne veľký vplyv (Raymo 2016, s. 5).

5.1.5 Miera predčasného ukončenia štúdia u chudobných detí

V tejto podkapitole sa zaoberám otázkou spojitosti života v chudobnej rodine a nedokončením stredoškolského štúdia. Predčasné ukončenie štúdia súvisí aj so sociálno-ekonomickým postavením študenta. Najviac sú ohrození tí, ktorých rodičia majú sami dosiahnuté nízke vzdelanie, keďže svoj prístup voči škole prenášajú na svoje deti (Ingrum 2006, s. 77), čo potvrdzujú aj mnohé štúdie.

Napríklad v roku 2014 bol uskutočnený prieskum dosiahnutého vzdelania u detí z rodín poberaúcich sociálne dávky. Zistenia boli nasledovné. Po ukončení nižšej strednej školy 91,7 % detí pokračovalo na vyššie stredné školy, pričom toto percento bolo nižšie ako národný priemer 98,4 %. Ako sa ukázalo, to, či dieťa vyššiu strednú školu dokončí alebo nie, malo súvislosť s najvyšším ukončeným vzdelaním matky, jej zamestnaním, počtom súrodencov a tým, koľkokrát počas základnej a nižšej strednej školy zmenila bydlisko (Hajaši 2014. s. 20).

Je zaujímavé, že napriek vyrastaniu s matkou v chudobnej rodine v oboch prípadoch, môže byť ďalší život dvoch detí pomerne odlišný kvôli uvedeným faktorom, a teda, že nedostatok financií sám o sebe nie je vždy rozhodujúci.

Mičinaga (2009) vo svojej štúdií uvádza, že 27,4 % slobodných matiek nedokončilo strednú školu a navyše až 40 % z nich žilo počas základnej a strednej školy v rodine v hmotnej núdzi (Aoki 2003). Po ukončení štúdia až 50 % študentov z rodín odkázaných na finančnú podporu (dávky, príspevok na štúdium) začalo pracovať v neštandardnej forme zamestnania (Tabuči et al. 2018, s. 461), ktoré je zdrojom nízkeho príjmu.

Ďalšou príčinou odmietania školskej dochádzky u chudobných študentov je opakovaná úzkosť a strach z chodenia do školy. Zdrojom je často nedostatok učebných materiálov, čo znamená nepripravenosť na hodiny alebo to, že sú kvôli tomu vylučovaní zo skupiny, v horšom prípade šikanovaní. V japonských školách však učitelia nemajú k chudobným deťom vyvinutý osobitný prístup, a ak sa rozdiely medzi rovesníkmi stanú príliš viditeľné, snažia sa skôr o ich zakrytie, než poskytnutie podpory na ich riešenie. Takéto kroky zase prispievajú k „neviditeľnosti“ detskej chudoby (Morimicu 2011, s. 273).

Z týchto zistení vidíme pretrvávajúci cyklus chudoby z generácie na generáciu, ktorý pramení práve v úrovni vzdelania a v prístupe k nemu. Vysoké percento slobodných matiek vyrastalo v chudobných rodinách, kde si neosvojilo pozitívny prístup k štúdiu,

a preto ho nemalo ako podnietiť u vlastných detí. Tie majú následne rovnakú tendenciu podceňovať potenciál zárobku s ukončeným vzdelaním a namiesto toho si vyberajú okamžitý, ale nižší zárobok (Ingrum 2006, s. 74). A tak sa medzi nimi a ich rovesníkmi z úplných rodín vytvárajú veľké rozdiely.

Na druhej strane, Miwa a Šimosegawa (2015, s. 6) uvádzajú, že pravdepodobnosť nedokončenia štúdia sa naopak zvyšuje pokiaľ matka pracuje na plný pracovný úväzok, ako keď pracuje na čiastočný úväzok alebo je nezamestnaná, keďže trávi s deťmi menej času. Vidíme teda, že ak sa jedná o neúplnú domácnosť, jeden rodič často nie je schopný zvládnuť sám výchovu aj zabezpečenie dieťaťa a nedostatok času ho núti vybrať si jedno alebo druhé. Avšak ani jedna z týchto možností z hľadiska vzdelania dostatočne nevyhovuje potrebám dieťaťa.

5.2 Spojitosť chudoby a kriminality mladistvých

Chudoba samozrejme nie je jedinou príčinou kriminality, pretože faktorov, ktoré jedinca ovplyvňujú na to, aby spáchal zločin, je mnoho. V tejto práci sa však nezameriavam na celkovú analýzu kriminality v Japonsku, ale ju skúmam výlučne v kontexte chudoby. Za cieľ si v nasledujúcej podkapitole stanovujem zodpovedať otázku do akej miery je kriminalita v mladom veku spojená s chudobou.

Kriminalita u mladistvých v Japonsku nedosahuje v porovnaní so zahraničím príliš vysoké hodnoty, a aj napriek tomu je verejná mienka o nej často prehnaná. Podľa ankiet si väčšina verejnosti v minulosti myslela, že kriminalita mladistvých je na vzostupe aj napriek tomu, že jej miera každoročne klesala. Autori Foljanty-Jost a Metzler (2003) tvrdia, že je to spôsobené aj tým, že od polovice 90. rokov o nej médiá hovorili ako o novom fenoméne.

Zaujímavé je porovnanie štatistík, ktoré uvádzajú Foljanty-Jost a Metzler z roku 2003, so súčasnosťou. Vtedajšie štatistiky ukazujú, že najväčší počet zločinov bol spáchaných mladistvými v rozmedzí 14 – 17 rokov. Výnimočným pre Japonsko bol aj fakt, že na rozdiel od ostatných krajín sa kriminalita s narastajúcim vekom znižovala, a teda, že ak človek v mladistvom veku spáchal zločin, neznamenal to, že sa takéto správanie prenieslo aj do jeho dospelosti (Foljanty-Jost 2003, s. 13).

V súčasných štatistikách z roku 2017 sa však rovnaká veková skupina (upravená na 14 až 19 rokov), nachádza dokonca až na druhej najnižšej priečke a najvyšší počet kriminálnych činov majú na svedomí seniori vo veku 65 a viac rokov (NPA 2020).

5.2.1 Štatistické údaje

Jonekawa (2003) vo svojom článku „Nerovnosť na základe rodinného príslušenstva ako príčina kriminality mladistvých“ predstavuje údaje o vplyve chudoby a rodinného stavu na trestnú činnosť. Na základe štatistických výpočtov z roku 1983 dospieva k záveru, že mladiství delikventi pochádzajú častejšie z kategórie neúplných domácností, než z ostatných typov domácností. Tiež uvádza aj to, že aj keď je počet chudobných rodín s mladistvým, ktorý spáchal trestný čin, pomerne nízky, sú to práve chudobné rodiny, z ktorých títo mladiství pochádzajú najčastejšie. Následne používa hodnoty z roku 1999 a rozdeľuje ich do dvoch kategórií podľa toho, v akom zariadení sa mladiství delikventi nachádzali (Jonekawa 2003, s. 117 – 118). Tieto hodnoty som zapísala do nižšie uvedenej tabuľky.

Údaje od spomínaného autora nie sú síce aktuálne, a preto nie sú vhodné na popisanie súčasnej situácie, avšak môžu slúžiť na porovnanie s ňou. Podľa jeho príkladu som s použitím štatistických údajov dospela ku konkrétnym hodnotám v rozmedzí rokov 2016 – 2018. Taktiež uvádzam hodnoty z roku 2012, kedy bola miera relatívnej chudoby detí najvyššia. Tieto údaje následne analyzujem. Napriek tomu, že hodnoty v rozmedzí rokov 2016 – 2018 sa líšia iba v malej miere, a preto by na opis stačilo uviesť iba najaktuálnejšie údaje, som ich zahrnula za účelom poukázania na vývin situácie.

		1999	2012	2016	2017	2018
Miera chudoby	Diagnostický ústav	18,10%	23,89%	21,15%	20,82%	19,52%
	Nápravné zariadenie	21,10%	28,68%	24,61%	25,33%	24,00%
1 rodič	Diagnostický ústav	42,20%	44,59%	46,00%	46,70%	46,30%
	Nápravné zariadenie	48,20%	48,04%	50,29%	51,23%	50,14%

Ako spomínam vyššie, autor uvádza hodnoty na základe každoročne vychádzajúcich štatistík o mladistvých delikventoch v diagnostických ústavoch a nápravných zariadeniach. Analyzuje ich však iba v dvoch bodoch, ktorými sú miera chudoby a percento jednočlenných rodín, z ktorých delikventi pochádzajú.

V roku 2016 bola miera chudoby mladistvých v jednotlivých zariadeniach 21,15 % a 24,61 %, pričom v roku 2018 to bolo 19,52 % a 24 %. V porovnaní s rokom 1999 sa miera chudoby zvýšila v priemere o 2 %. V roku 2012 bola ale vyššia ako v súčasnosti, a to o viac ako 4 % (MoJ 2012a, 2012b, 2016a, 2016b, 2017a, 2017b, 2018a, 2018b).

Rozdiely v hodnotách podľa jednotlivých zariadení sú taktiež očividné. Percento mladistvých v nápravných zariadeniach preyšuje diagnostické ústavy, čo je pravdepodobne spôsobené tým, že v nápravných zariadeniach sa nachádzajú mladiství delikventi, ktorých činy boli závažnejšie. Z tohto môžeme usúdiť, že mladiství delikventi spadajúci pod hranicu chudoby sú náchylnejší k páchaniu závažnejších činov (MoJ 2012a, 2012b, 2016a, 2016b, 2017a, 2017b, 2018a, 2018b).

Od roku 2012 môžeme pozorovať pokles v miere chudoby mladistvých delikventov. Či to však znamená, že celková miera detskej chudoby klesá, alebo klesá kriminalita jedincov označených za chudobných, je ale otázne.

5.2.2 Ekonomická situácia ako motív kriminálnych činov

Skutočnosť, že náchylnosť k páchaniu kriminálnych činov je vyššia u jedincov pochádzajúcich z ekonomicky slabších prostredí nie je výnimočná pre Japonsko. Logicky si vieme odvodiť kauzálny vzťah medzi ekonomickou tiažou a snahou sa z nej vymaniť. Podľa Currieho (1998, s. 135) ale fungovanie dnešnej trhovej spoločnosti podporuje kriminalitu tým, že napomáha k zvyšovaniu nerovnosti a koncentrovanej deprivácie.

Každý človek chce mať rovnako alebo viac ako ten druhý. Avšak tí, ktorí každodenne zažívajú opačnú realitu, často strácajú nádej a pri porovnaní s ostatnými sa stávajú zraniteľnejšími. V praxi to znamená to, že nevedomosť ako uniknúť z tejto situácie ich privádza k skutkom, ktoré by za iných okolností neurobili. A teda môžeme povedať, že nepriaznivá ekonomická situácia takto vplýva na konanie človeka, ktorý sa v snahe naplniť svoje potreby, často i len tie základné, uchýli k neuváženým činom.

Túto teóriu podporujú aj štatistiky. Najčastejším trestným činom delikventov v roku 2018, ale aj v rokoch predtým bola krádež/lúpež, ktorá tvorila až 29 % zo všetkých uvedených činov (36) v oficiálnych štatistikách (MoJ 2018c).

Leonardsen (2010, s. 110) uvádza spojitosť s nezamestnanosťou mladistvých a parafrázuje zistenia z každoročne vychádzajúcich Bielych kníh o zločine. Uvádza, že spáchanie krádeže alebo lúpeže úzko súvisí s ekonomickým pozadím jedinca, keďže zámerom týchto činov je nadobudnutie peňazí alebo hmotných vecí. Avšak upozorňuje na fakt, že existuje odlišnosť v dôvode spáchania činu podľa toho, či ho spáchal dospelý alebo mladistvý. Zatiaľ čo u dospelých bolo hlavným motívom získať prostriedky na živobytie alebo vyplatenie dlhov, u mladistvých to bolo získanie výdavkov na zábavu a vreckové. Mladiství delikventi sa iba sporadicky uchýľovali ku krádežiam za rovnakým účelom ako dospelí (Leonardsen 2010, 109 – 112).

Môžeme však polemizovať, že aj keď je motív krádeží u oboch vekových skupín odlišný, okolnosti, ktoré ich k tomu dohnali, môžu byť v určitých prípadoch podobné, ak nie rovnaké. Je totižto oveľa pravdepodobnejšie, že ak sa rodina nachádza v nepriaznivej ekonomickej situácii, nebude mať možnosť poskytnúť mladistvému dostatok prostriedkov, ktoré by mohol míňať podľa svojho uváženia. Spojenie krádeží a chudoby u dospelých môžeme označiť ako priame, zatiaľ čo u mladistvých ide o súvislosť viacerých faktorov (Leonardsen 2010, s. 176 – 177).

Ako Leonardsen poznamenal, podstata krádeží u dospelých a mladistvých je odlišná, a preto dospievam k rovnakému názoru, a teda, že u dospelých sa dá hovoriť o chudobe ako o hlavnej príčine krádeží, avšak u mladistvých nehrá rolu iba ekonomický faktor, ale aj „mladicka nerozvážnosť“. Čo sa však týka súvislosti ekonomickej situácie a páchania iných trestných činov a zločinov okrem krádeží, som v tejto podkapitole neanalyzovala.

5.2.3 Sociálne vylúčenie mladistvých delikventov

Kriminalita mladistvých úzko súvisí aj s ich vylúčením zo spoločnosti, o ktorom som sa zmienila v predošlej kapitole. Rodina a najbližší zohrávajú významnú rolu v tom, ktorým smerom sa bude život mladistvého poberať. Pokiaľ však rodina v tomto ohľade zlyháva, mladý človek si za ňu hľadá náhradu v podobe priateľov a známych, čo môže byť ale za určitých okolností nie až tak jednoduché.

V jednej štúdií z roku 2013 zameranej na sociálne vylúčenie mladistvých delikventov v zariadeniach bolo skúmané akými ľuďmi boli počas dospievania obklopení, a takisto aj rodinné vzťahy vylúčených. V prieskume mali za úlohu odpovedať na niekoľko otázok ohľadom nadobudnutia priateľstiev. Zatiaľ čo jedna skupina nemala problém nadväzovať priateľstvá, druhej to robilo viac problémov a ich najčastejšou odpoveďou bolo, že nemajú priateľov v škole, ani mimo školy. Čo sa týka vzťahov v škole, odpovedali, že sú z nich vylučovaní a cítia sa nepochopení. Vo vzťahoch mimo školy odpovedali, že sa k nim ostatní správajú chladno, zasahujú im do toho čo robia a napriek tomu, že nemajú dobrý vzťah musia s nimi vychádzať a nútiť sa do priateľstiev. Viac ako 30 % uviedlo, že si udržuje určitý odstup a približne 26 % uviedlo pretrvávajúcu šikanu (Iwata 2013, s. 26).

V otázkach rodiny bolo zistené, že nadpolovičná väčšina mladistvých žila v neúplnej rodine, hlavne s matkou a následne starou mamou. Na otázku kto sa o nich v detstve staral najčastejšie odpovedali „matka“ (viac ako 70 %), avšak 4 % uviedli, že nikto. Jedna tretina opýtaných taktiež uviedla matku ako odpoveď na otázku s kým z ľudí, s ktorými bývajú, už žiť nechcú (Iwata 2013, s. 23).

Niektorí respondenti sa podelili o svoje dôvody, ktoré ich viedli k páchaniu trestných činov. Uviedli, že boli oslovení zločineckými skupinami, v ktorých sa cítili potrební a bolo o nich „postarané“. Ich kriminálna činnosť začala malými zločinmi, ktoré neskôr prerástli vo väčšie. Ľudia z ich okolia sa im prestali zdraviť a začali sa im vyhýbať (Iwata 2013, s. 30).

Je teda zrejmé, že napriek tomu, že v životoch mladistvých delikventov sa nachádza jeden alebo viac rodinných príslušníkov, ich vzťah k nim nie je ideálny a dochádza k odlúčeniu. Mnohí z opýtaných o rodičoch uviedli, že s nimi nezažívajú žiadnu zábavu, často sa hádajú, sú prísni a vo všeobecnosti s nimi nie sú spokojní a ich potreby nenaplnené (Iwata 2013, s. 24).

Pri sociálnom vylúčení sa nejedná iba o širšiu skupinu ľudí, ktorá daného jedinca vylúči, ale môže ísť aj o vylúčenie samotnou rodinou. Ide o dvojité vylúčenie ako rodinou, tak aj spoločnosťou. Keď sa ale pozrieme na celkový obraz, je očividné, že nielen oni, ale často aj ich rodiny sú z komunity vylúčené, čiže sa jedná o viac generačný problém. Domnievam sa, že chudoba nie je primárnym faktorom ovplyvňujúcim konanie mladistvých, ale je to práve kombinácia chudoby a iných faktorov, ako napríklad život

v nepriaznivom prostredí, ktorý negatívne vplýva na ich celkový fyzický a najmä psychický vývoj.

Záver

Cieľom tejto práce bolo priblížiť súčasnú situáciu ohľadom chudoby v Japonsku, so zameraním na chudobu detí a objasniť príčiny jej vzniku a následky, ktoré zanecháva na ich živote.

Uniformná spoločnosť, v ktorej má každý rovnaké možnosti je utópiou, ktorou Japonsko nie je. Dlhé obdobie boli akékoľvek správy o výskyte chudoby vládou „zametené pod koberec“, o čom svedčí aj obrovské prekvapenie verejnosti, kedy štatistiky miery chudoby začali byť prvý krát zverejňované. Počas ekonomického rozkvetu bola zamestnanosť prakticky 100 % a chudobní ľudia boli skôr výnimkou ako pravidlom. Chybou japonskej vlády bolo ale to, že si neuvedomila serióznosť zmien ktoré nastali s ekonomickou recesiou, a naďalej pokračovala v utvrdzovaní domnienky, že chudoba nie je. Na druhej strane, ak sa pozrieme na charakter japonskej spoločnosti, pravdivejším bude asi variant, v ktorej si vláda bola vedomá vysokých čísel miery chudoby, no z neochoty uznať si vlastnú vinu sa radšej o ničom nezmienila. O tom svedčí napokon aj priznanie samotných vládnych predstaviteľov, že štatistiky chudoby boli od roku 1998 zatajované, a to aj napriek tomu, že si boli vedomí serióznosti problému chudoby. Konanie vládnych predstaviteľov v priebehu takmer dvoch dekád ilustruje ich postoj, ktorý naznačuje nezáujem o verejné blaho obyvateľov Japonska, ktoré bolo neustále potlačované do úzadia. Možno premýšľať o tom, že za uprednostňovaním podnikov pri vytváraní vládnych opatrení nestojí iba snaha rýchleho ekonomického oživenia, ale aj určitý strach o vlastnú identitu, ktorá je predsa len spájaná so silnou ekonomikou. Japonsko malo výhodu, ale zároveň aj smolu, že jeho prípad je v globálnom merítku jedinečný. Neustále bolo spájané s ekonomickým zázrakom a v momente, kedy bublina splaskla, o túto jedinečnosť prišlo. V snahe navrátiť sa do niekdajších dôb kládlo dôraz na oživenie ekonomiky. Z kultúrneho hľadiska možno pozorovať snahu o „zachovanie si tváre“ pred zahraničím, avšak to je iba domnienka. Skutočným dôvodom môže byť koniec-koncom aj povrchné hľadanie si vlastných záujmov, a prenechanie zodpovednosti na vládu, ktorá bude nasledovať.

Vo svojom prejave pri príležitosti získania volebnej moci, predniesol bývalý premiér Koizumi svoj vládny program, ktorého hlavnou myšlienkou bolo zreformovať Japonsko. Pozoruhodné však je, že okrem chudoby v kontexte pomoci rozvojovým krajinám, sa o chudobe v Japonsku nezmienil vôbec. Napriek tomu, že mal k dispozícii informácie

o stave chudoby, naďalej apeloval na pochopenie a spoluprácu zo strany verejnosti pri aplikovaní štrukturálnych reforiem. Môžeme si iba predstaviť hypotetickú situáciu, v ktorej by nenastala zmena vlády a štatistiky by zostali naďalej neprístupné širokej verejnosti. Možno zároveň pozorovať určitý prejav populizmu a zavádzanie reforiem v prospech tých, ktorí môžu ovplyvniť výsledok volieb. V minulosti rozvoj a zavedenie benefitov v podobe celoživotného zamestnávania, penzií alebo zabezpečenia poistení zo strany firiem znamenal nižšiu starosť pre štát, ktorý tak nemusel vynakladať financie. Postupne dochádzalo k zavedeniu benefitov pre celú rodinu zamestnanca, alebo vznik poistení v prípade nezamestnanosti alebo postihnutia, ktoré sa z roka na rok stávali čoraz štedrejšie. Pre štátnu pomoc chudobným to ale malo negatívne dôsledky. Z politického hľadiska bola väčšina voličov zamestnaná, a teda pokrytá benefitmi, čím boli ostatní „odsunutí“ na okraj. Ďalším príkladom je aj nástup Demokratickej strany, ktorá sa snažila priblížiť najmä obyvateľom vidieckych oblastí, ktorí zostali po predchádzajúcej vláde zanedbávaní.

Ako možno vidieť, politika ako príčina nárastu chudoby je relevantná, pokiaľ si politici hľadajú vlastné záujmy, prípadne do veľkej miery uprednostňujú riešenie povrchových problémov, ktorých príčina však zostáva nedotknutá. Zároveň si myslím, že je to práve politika, ktorá je najdôležitejším nástrojom pri boji proti chudobe.

Väčšina príčin chudoby spomínaných v práci úzko súvisí s populáciou žien. Neúplné rodiny, nestály pracovný pomer, nízke vzdelanie a chudoba vytvárajú cyklus chudoby, z ktorého sa veľmi ťažko dostať bez vonkajšej pomoci. Nie je to ale neschopnosť alebo inferiorita žien, ale nastavenie spoločenského myslenia, ktoré ženám bráni angažovať sa do širšej pracovnej sféry.

Kultúrne aspekty, o ktorých sa v práci viackrát zmiňujem, pôsobia ako akási brzda, ktorá bráni využitiu všetkých možných ľudských zdrojov. Napriek tomu, že v súčasnosti čoraz viac mladých ľudí upúšťa od myšlienky tradičných rolí, otázne je, ako sa tejto zmene postaví pracovný trh, ktorý je ešte stále presýtený jedincami s tradičnými názormi na podobu spoločnosti. Faktom ale zostáva, že v nepriaznivo vyzerajúcej situácii, v akej sa Japonsko nachádza, skôr, či neskôr bude musieť pristúpiť na celkový odklon od tradičných hodnôt. Dôležité je uvedomiť si, že podporou žien sa zároveň podporujú deti, ktoré sú pre Japonsko nesmierne cenné. Možno povedať, že vyriešením chudoby žien sa vyrieši chudoba detí. Navyše, problém starnúcej spoločnosti, s ktorým v súčasnosti zápasí, nemá obdobu v žiadnej inej krajine. S tým spojená klesajúca pôrodnosť

predpovedá, že bude pre Japonsko čoraz náročnejšie postarať sa o znásobujúci sa počet seniorov. Ak však zvážime náklady, ktoré výchova dieťaťa obnáša, mnoho žien si dobre premyslí, či sa touto cestou chcú vydať. Navyše, ak by v prípade rozvodu zostali na výchovu a zabezpečenie dieťaťa prakticky samy s nízkym príjmom a nedostatočnou podporou zo strany štátu, nie je prekvapením, že túžba po rodine sa u nich znižuje. Kľúčovým bude zaviesť reálne zmeny, ktoré umožnia najmä slobodným matkám pracovať a zároveň sa starať o domácnosť.

Doterajšie vlády si za cieľ kládli vytvoriť systém, v ktorom by bolo pre ženy jednoduchšie skĺbiť prácu a rodinu. Spôsob, ktorým však túto politiku vykonávali, je ďaleko od toho, aby sa dalo povedať, že blaho žien je v ich najlepšom záujme. Domnievam sa, že je nutné nahliadať na súčasný stav japonskej spoločnosti, v ktorej je priamo dokázaný súvis nestáleho pracovného úväzku s chudobou, a upraviť existujúci systém, ktorý je pre ženy znevýhodňujúci. Na jednej strane sa vytváraním nestálych pracovných miest zvyšuje angažovanosť žien, na strane druhej to však prispieva k rozhodnutiu žien odsúvať vytvorenie rodiny na neskorší vek, kvôli finančnej nestabilite, ktorá je však, opäť, zapríčinená druhom práce. Zamestnanosť teda nestačí, jedná a o kvalitu daného zamestnania, ktorá je rozhodujúcim faktorom. Vláda sa nemôže pýšiť štatistikami zamestnanosti, keď tie v praxi vyzerajú úplne inak.

Každé šieste dieťa v Japonsku sa nachádza pod hranicou chudoby. Život v chudobe ukracuje deti o možnosti, ktoré by sa im za iných okolností dostávali. Jedným z pravdepodobne najdôležitejších aspektov je vzdelanie. Súčasná situácia nedovoľuje mnohým deťom študovať z dôvodu vysokých nákladov, ktoré si ich rodičia dovoliť nemôžu. Nejedná sa však iba o školné poplatky, ale o všetko s tým spojené. Doučovanie, poplatky za školskú uniformu, materiály a iné náklady. Po ukončení povinnej školskej dochádzky začnú pracovať, avšak kvôli tomu, že nedisponujú vyššou kvalifikáciou, z pracovných možností si môžu vybrať menej. Najčastejšie nastúpia do nestáleho pracovného pomeru, ktorý je málo platený a neposkytuje benefity v podobe poistenia a iné. V inom prípade sa môžu dostať do kolektívu, ktorý ich zavedie na cestu kriminality, ktorá poznačí ich celý život. Nedá mi však nespomenúť, že chudoba so sebou prináša aspekty, ktoré navonok nevidno. Život v ekonomicky nepriaznivej situácii v maloletosti negatívne vplyva na duševné zdravie človeka, a to ho sprevádza celý život. Môže sa prejaviť rôznym spôsobmi, napríklad neschopnosťou nadväzovať vzťahy, duševnými poruchami, utiahnutím sa do samoty, prípadne iné.

Vidíme teda, že cyklus chudoby vzniká z generácie na generáciu, a možno predpokladať, že ak sa nič nezmení, bude pokračovať naďalej. Príčiny a následky chudoby rozoberané v tejto práci by však mohli byť v opačnej pozícii, a nič by sa nezmenilo, keďže napríklad vzdelanie, konkrétne nízke vzdelanie, môžeme považovať za následok chudoby v spoločnosti, tak aj za príčinu jej vzniku. Slúži to ako priamy dôkaz existencie cyklu chudoby, ktorý sa nezačína v jednom konkrétnom bode, ale je spojením faktorov, ktoré spolu úzko súvisia.

V porovnaní s minulosťou však japonská vláda podniká viac krokov, ako tento problém zmierniť. Na rok 2021 ohlásila veľký prieskum detskej chudoby z viacerých hľadísk, aby tak mohla adekvátnejšie pristúpiť k tvorbe opatrení. Vláda premiéra Abeho stojí pred náročnou úlohou, ktorú neľahčuje ani súčasná globálna situácia. To, akým spôsobom sa bude uberať budúcnosť Japonska a japonských detí majú koniec-koncov v rukách práve vládni predstavitelia.

Resumé

This thesis focuses on the portrayal of poverty in Japan, which is often overshadowed by other social issues, especially due to its stigmatization in society. The aim of this thesis is primarily to approach the current situation regarding poverty and the subsequent analysis of selected causes of its emergence. Mainly in the field of employment, society, and politics. I also analyze its consequences from several perspectives, namely education, and criminality. In my analysis, I focus more on the context of child poverty, which is becoming increasingly serious. I use current statistical data, which helps to paint a comprehensive picture of the current state of poverty in Japan. I will also examine how the significantly changing economic situation, especially in the last few decades, has affected the development of this issue and how the Japanese society adapted to the changes.

Použitá literatúra:

- ABE, Aya. 2009. Social Exclusion and Earlier Disadvantages: An Empirical Study of Poverty and Social Exclusion in Japan. *Social Science Japan Journal* [online]. **13**(1): 5 – 30. [cit. 17.4.2020]. Dostupné z: <https://academic.oup.com/ssjj/article/13/1/5/1689495>.
- ABE, Aya. 2010. *The Changing Shape of The Care Diamond. The Case of Child and Elderly Care in Japan*. [online]. [cit. 17.6.2020]. Dostupné z: [https://www.unrisd.org/80256B3C005BCCF9/httpNetITFramePDF?ReadForm&parentunid=628267596A6E8AACCC125774400502069&parentdoctype=paper&netitpath=80256B3C005BCCF9/\(httpAuxPages\)/628267596A6E8AACCC125774400502069/\\$file/Ab e.pdf](https://www.unrisd.org/80256B3C005BCCF9/httpNetITFramePDF?ReadForm&parentunid=628267596A6E8AACCC125774400502069&parentdoctype=paper&netitpath=80256B3C005BCCF9/(httpAuxPages)/628267596A6E8AACCC125774400502069/$file/Ab e.pdf).
- ABE, Aya. 2016. *Bjódo šinwa no omoicuke – hadžimatta bakari no kodomo no hinkon taisaku*. [online]. 22.1.2016 [cit. 16.4.2020]. Dostupné z: <https://www.nippon.com/ja/column/g00341/>.
- ALLEN, Douglas W. 1993. Welfare and the Family: The Canadian Experience. *Journal of Labor Economics* **11**(1): 201 – 223. In: SCHAEDE, Ulrike a NEMOTO, Kuniaki, *Poverty and Politics: Evaluating Public Assistance in Japan*. [online]. [cit. 15.6.2020]. Dostupné z: https://gps.ucsd.edu/_files/faculty/schaede/schaede_research_poverty.pdf.
- AOKI, Osamu. 2003. Hinkon no sedaiteki saiseisan no gendžó – B ši ni okeru džittai. In: AOKI, Osamu, *Gendai nihon no mienai hinkon seikacuhogo džukjú boši setai no gendžicu*. Tokio: Akaši šóten. ISBN 9784750317700. S. 31 – 83.
- ASAO, Jutaka. 2011. *Overview of non-regular employment in Japan*. [online]. [cit. 16.4.2020]. Dostupné z: https://www.jil.go.jp/english/reports/documents/jilpt-reports/no.10_japan.pdf.
- BBC News. 2018. *Reality Check: Has Shinzo Abe's 'womenomics' worked in Japan?* [online]. [cit. 15.6.2020]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-asia-42993519>.
- Bradshaw, Jonathan, Yekaterina Chzhen, Gill Main, Bruno Martorano, Leonardo Menchini, Chris de Neubourg. 2012. Relative Income Poverty among Children in Rich Countries. *Innocenti Working Paper* [online]. UNICEF Innocenti Research Centre, Florence. [cit. 17.4.2020]. Dostupné z: https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/iwp_2012_01.pdf.
- Cabinet Office, Economic and Social Research Institute. 2017. *Nihon no kodomo no hinkon bunseki* [online]. Tokyo, Japan [Cit. 27.4.2020]. Dostupné z: http://210.149.141.36/jp/archive/e_dis/e_dis337/e_dis337.pdf.
- Hinkonstat. *Hinkon kara šakaiteki haidžo e*. [online]. [Cit. 20.4.2020]. Dostupné z: <https://www.hinkonstat.net>.
- CHIAVACCI, David a HOMMERICH, Carola (ed.). 2016. *Social Inequality in Post-growth Japan. Transformation During Economic and Demographic Stagnation*. New York: Routledge. ISBN 978-1-315-62987-2.
- COLACELLI, Mariana a LE, Anh. 2018. Inequality in Japan: Generational, Gender, and Regional Considerations. In: *International Monetary Fund (IMF) Japan Selected Issues*. [online]. [cit. 16.4.2020]. Dostupné z: <https://www.imf.org/~media/Files/Publications/CR/2018/cr18334.ashx>. S. 23 – 33.
- CURRIE, Elliott. 1998. Crime and Market Society: Lessons from the United States. In: Walton P., Young J. (eds) *The New Criminology Revisited*. Palgrave Macmillan, London. ISBN 978-0-333-65459-0.

- Education GPS, OECD. [cit. 16.3.2020]. Dostupné z: <https://gpseducation.oecd.org/CountryProfile?primaryCountry=JPN&treshold=10&topic=EO>.
- FOLJANTY-JOST, Gesine (ed.). 2003. *Juvenile delinquency in Japan: reconsidering the "crisis"*. Boston, MA: Brill. ISBN 90-04-13253-8.
- FUTAGAMI, Šiho, 2010. *Non-standard employment in Japan: Gender Dimensions*. Geneva: International Institute for Labour Studies. ISBN 9290149507.
- HAJAŠI, Akiko. 2014. Seikacu hogo setai ni sodacu kodomo no čúsocugo no ikó keiken ni kansuru kenkjú. *The Journal of Educational Sociology*. [online]. **95**: 5 – 24. [cit. 16.3.2020]. Dostupné z: <https://doi.org/10.11151/eds.95.5>.
- INABA, Mijuki, 2011. Increasing Poverty in Japan: Social Policy and Public Assistance Program. *Asian Social Work and Policy Review*. [online]. **5**:79 – 91 [cit. 15.6.2020]. Dostupné z: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1111/j.1753-1411.2011.00050.x>.
- INGRUM, Adrienne. 2006. High School Dropout Determinants: The Effect of Poverty and Learning Disabilities. *The Park Place Economist*. [online]. **14**(1): 73 – 79. [cit. 16.3.2020]. Dostupné z: <https://digitalcommons.iwu.edu/parkplace/vol14/iss1/16>.
- INOUE, Šin, 2018. Inequality and Precarity in Japan: The Sorry Achievements of Abenomics. *The Asia-Pacific Journal*. [online]. **16**(6) [cit. 15.6.2020]. Dostupné z: <https://apjpf.org/-Sachie-Mizohata--INOUE-Shin/5126/article.pdf>.
- IWATA, Masami a NIŠIZAWA, Akihiko (ed.). 2005. Hinkon to šakaiteki haidžo. In: OKAMOTO, Jošihoro. *Japanese Social Exclusion and Inclusion from a Housing Perspective*. Nagoja. ISSN: 2183–2803. S. 51 – 59.
- IWATA, Masami. 2009. Hinkon no toraekata to seisaku taió. *Kigjó to hósózó*. [online]. **6**(1): 11 – 18. [cit. 16.4.2020]. Dostupné z: <http://www.wincls.sakura.ne.jp/pdf/18/03.pdf>.
- IWATA, Mika. 2013. Hikó šónen no kazoku kankei to šakaiteki haidžo. *Óhara šakaiteki mondai kenkjú zašši*. [online]. Tokio: Hosei University, **657**, 19 – 31 [cit. 3.2.2020]. ISSN. 09129421. Dostupné z: https://hosei.repo.nii.ac.jp/?action=repository_uri&item_id=9430&file_id=22&file_no=1.
- JONEKAWA, Šigenobu. 2003. Inequality in Family Background as a Reason for Juvenile Delinquency. In: FOLJANTY-JOST, Gesine (ed.) *Juvenile delinquency in Japan: reconsidering the "crisis"*. Boston, MA: Brill. ISBN 90-04-13253-8.
- KAIHARA, Hiroši. 2008. Japan's Political Economy and Koizumi's Structural Reform: A Rise and Fall of Neoclassical Economic Reform in Japan. *East Asia*. **25**: 389 – 405. Dostupné z: <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/s12140-008-9060-1.pdf>.
- KANÓ, Hiroki, TANIGAWA, Tomoki, MACUOKA, Kótaró. *Hinkon ni joru kodomo no keiken kakusa*. [online]. [cit. 16.3.2020]. Dostupné z: <http://www1.tcue.ac.jp/home1/k-gakkai/5.%20kanou%20matuoka%20tanigawa.pdf>.
- KIM, Chang-ran. 2014. *Japan's working poor left behind by 'Abenomics'*. [online]. [cit. 15.6.2020]. Dostupné z: <https://www.japantimes.co.jp/news/2014/05/18/national/social-issues/japans-working-poor-left-behind-abenomics/>.
- KIM, Sujeong a KIM, Young, 2015. Causes of Youth Poverty in Korea and Japan: An Exploratory Study. *Seoul Journal of Japanese Studies*. [online] **1**:115 – 139 [cit. 17.4.2020]. Dostupné z: <http://s-space.snu.ac.kr/handle/10371/94443>.

- KOIZUMI, Džuničiró. *General Policy Speech by Prime Minister Junichiro Koizumi to the 156th Session of the Diet*. Dostupné z: https://japan.kantei.go.jp/koizumispeech/2003/01/31sisei_e.html.
- Kósei Šinbum, 2017. *Šotokusaibunpai de, naze sara ni mazušikunarunoka. Niwano heiwa zaidan koukan šinpodžiumu „Kakusa‘ o kaete“*. [online]. [cit. 15.6.2020]. Dostupné z: <https://shimbun.kosei-shuppan.co.jp/tokusyu/5151/>.
- LEONARDESEN, Dag. 2010. *Crime in Japan: paradise lost?*. New York, NY: Palgrave Macmillan. ISBN 978-0-230-23554-0.
- LIPSEY, Phillip a SCHEINER, Ethan. 2012. Japan Under the DPJ: The Paradox of Political Change Without Policy Change. *Journal of East Asian Studies*. [online]. **12**: 311 – 322. [cit. 15.6.2020]. Dostupné z: https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/F2F11F70DCB8A3249F777230FB00BEC/S1598240800008043a.pdf/japan_under_the_dpj_the_paradox_of_political_change_without_policy_change.pdf.
- LISTER, Ruth. 2004. *Poverty*. Cambridge: Polity Press. ISBN: 0-7456-2563-0.
- MACUŠIMA, Kjó. 2017. Kodomo no hinkon no miecurasa. *Gakudžucu no dókó* [online]. **10**: 14 – 18. [cit. 17.4.2020]. Dostupné z: https://www.jstage.jst.go.jp/article/tits/22/10/22_10_14/_pdf/-char/ja.
- MAEDA, Miwako. 2018. Gendai no nihon ni okeru kodomo no hinkon no kenkjú ni cuite. *Hirošima džógakuin daigaku jódži kjóiku šinrigakka kenkjú kijó*. [online]. **4**: 71 – 77. [cit. 16.4.2020]. Dostupné z: <http://harp.lib.hiroshima-u.ac.jp/hju/detail/1224420180802100559?l=en>.
- MAREŠ, Petr. 1994. Konsenzuální přístup k definici chudoby. *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. G, Řada sociálněvědná*, [online]. 7 – 22 [cit. 10.12.2018]. ISSN 0231-5122. Dostupné z: <http://hdl.handle.net/11222.digilib/111590>.
- MAREŠ, Petr. 1999. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. 1. vydanie. Praha: SLON. 248 s. ISBN 80-85850-61-3.
- MCKENDRICK, John, SCOTT, Gill, SINCLAIR, Stephen, DOBBIE, Louise. 2008. *The media, poverty and public opinion in the UK*. [online]. The Homestead: Joseph Rowntree Foundation. [cit. 10.12.2018]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/265578062_The_media_poverty_and_public_opinion_in_the_UK.
- MIČINAGA. 2009. Seikacu hogo to nihongata wákingu pua hinkon no koteika to sedaikan keišó. In: HAJAŠI, Akiko. *Seikacu hogo setai ni sodacu kodomo no čúsocugo no ikó keiken ni kansuru kenkjú*. [online]. [cit. 16.3.2020]. Dostupné z: <https://doi.org/10.11151/eds.95.5>. S. 52 – 62.
- MIWA, Satoši, ŠIMOSEGAWA, Minami. 2015. *Dropout from Higher Education and Social Stratification in Japan*. [online]. [cit. 16.3.2020]. Dostupné z: <https://pdfs.semanticscholar.org/c664/13096095d87f77a6d617c7fe7237e6033898.pdf>.
- MORIMICU, Jajoi. 2011. Gakkó ni okeru hinkon no araware to sono fukašika – seikacu hogo setai šuššinseito no gakkó seikacu o džirei ni. *The Journal of Educational Sociology*. [online]. **88**: 273 – 294. [cit. 16.3.2020]. Dostupné z: <https://doi.org/10.11151/eds.88.273>.
- *Ministry of Foreign Affairs of Japan (MOFA). Social Security in Japan. Toward a Japanese Model of the Welfare State*. [online]. [cit. 15.6.2020]. Dostupné z: https://www.mofa.go.jp/j_info/japan/socsec/maruo/maruo_5.html.

- Ministry of Health, Labour and Welfare (MHLW), (2009b). Sótai-teki-Hinkon-ricu no Kóhjó ni cuite. In: NODA, Hiroya, 2015. *How does the Japanese Government Measure and Announce Its Official Poverty Rates?* [online]. 13 – 18 [cit.10.12.2018]. ISSN 1345-7179. Dostupné z: <http://ci.nii.ac.jp/naid/120005662537>.
- Ministry of Health, Labour and Welfare (MHLW), (2009c). Kodomo ga iru Geneki-Setai-in no Sótai-teki-Hinkon-ricu no Kóhjó ni cuite. In: NODA, Hiroya, 2015. *How does the Japanese Government Measure and Announce Its Official Poverty Rates?* [online]. 13 – 18 [cit.10.12.2018]. ISSN 1345-7179. Dostupné z: <http://ci.nii.ac.jp/naid/120005662537>.
- Ministry of Health, Labour and Welfare (MHLW), 2010. *Sagjó, džigjóšokibo, sei, šúgjó keitai becu ródóša wariiai*. [online]. [cit. 16.4.2020]. Dostupné z: <https://www.mhlw.go.jp/toukei/youran/roudou-nenpou/xls/039.xls>.
- Ministry of Health, Labour and Welfare (MHLW), (2011a). Heisei 22 nenban Kokumin Seikacu Kiso Čósa no Gaikjó. In: NODA, Hiroya, 2015. *How does the Japanese Government Measure and Announce Its Official Poverty Rates?* [online]. 13 – 18 [cit.10.12.2018]. ISSN 1345-7179. Dostupné z: <http://ci.nii.ac.jp/naid/120005662537>.
- Ministry of Health, Labour and Welfare (MHLW), (2011b). Heisei 23 nenban Kósei Ródo Hakušo. In: NODA, Hiroya, 2015. *How does the Japanese Government Measure and Announce Its Official Poverty Rates?* [online]. 13 – 18 [cit.10.12.2018]. ISSN 1345-7179. Dostupné z: <http://ci.nii.ac.jp/naid/120005662537>.
- Ministry of Health, Labour and Welfare (MHLW), (2014a). Heisei 25 nenban Kokumin Seikacu Kiso Čósa no Gaikjó. In: NODA, Hiroya, 2015. *How does the Japanese Government Measure and Announce Its Official Poverty Rates?* [online]. 13 – 18 [cit.10.12.2018]. ISSN 1345-7179. Dostupné z: <http://ci.nii.ac.jp/naid/120005662537>.
- Ministry of Health, Labour and Welfare (MHLW), 2016a. *Kokumin seikacu kiso čósa (Heisei 28) no kekka kara. Gurafu de miru setai no džókjó*. [online]. [cit. 16.4.2020]. Dostupné z: <https://www.mhlw.go.jp/toukei/list/dl/20-21-h28.pdf>.
- Ministry of Health, Labour and Welfare (MHLW), 2016b. *Hitori oja setai ni natta rijú no setaikósei wariiai*. [online]. [cit. 16.4.2020]. Dostupné z: <https://www.mhlw.go.jp/stf/seisakunitsuite/bunya/0000188147.html>.
- Ministry of Health, Labour and Welfare (MHLW), 2016c. *Heisei 28 nen zenkoku hitori oja setaitó čósa kekka*. [online]. [cit. 16.4.2020]. Dostupné z: <https://www.mhlw.go.jp/file/06-Seisakujouhou-11920000-Kodomokateikyoku/0000188157.pdf>
- Ministry of Health, Labour and Welfare (MHLW), 2017. Comprehensive Survey of Living Conditions 2015. In: ABE, Aya. *Poverty among Japanese Children and Youths: Issues & Policies*. [online]. [cit. 16.4.2020]. Dostupné z: <https://www.mhlw.go.jp/content/10500000/000469479.pdf>.
- Ministry of Health, Labour and Welfare (MHLW), 2018a. *Hitori oja kateitó no šien ni cuite*. [online]. [cit. 16.4.2020]. Dostupné z: <https://www.mhlw.go.jp/file/06-Seisakujouhou-11900000-Koyoukintoujidoukateikyoku/0000205463.pdf>.
- Ministry of Internal Affairs and Communications (MIC). 2020. *Ródórjoku čósa*. In: : e-stat.go.jp [online]. 17.5.2019 [cit. 16.4.2020]. Dostupné z: <https://www.stat.go.jp/data/roudou/sokuhou/tsuki/zuhyou/05406.xlsx>.
- Ministry of Justice (MoJ), 2012a. Šónen kjósei tókei čósa (Šónen in). *Šin Šújóša no kjósei kjóiku katei-becu šokugjó ojobi katei no seikacu-teido*. In: e-stat.go.jp [online]. 31.7. 2013

- [cit. 4.2.2020]. Dostupné z: https://www.e-stat.go.jp/stat-search/files?page=1&layout=datalist&cycle=7&year=20120&month=0&toukei=00250006&tstat=000001012846&tclass1=000001012848&stat_infid=000021725342.
- Ministry of Justice (MoJ), 2012b. Šónen kjósei tókei čósa (Šónen kanbecudžo). *Šin šújóša no hikómei becu šokugjó ojobi katei no seikacu teido*. In: e-stat.go.jp [online]. 31.7. 2013 [cit. 4.2.2020]. Dostupné z: https://www.e-stat.go.jp/stat-search/files?page=1&layout=datalist&cycle=7&year=20120&month=0&toukei=00250006&tstat=000001012846&tclass1=000001012847&stat_infid=000021725299.
  - Ministry of Justice (MoJ), 2016a. Šónen kjósei tókei čósa (Šónen in). *Šin Šújóša no kjósei kjóiku katei-becu šokugjó ojobi katei no seikacu-teido*. In: e-stat.go.jp [online]. 31.7. 2017 [cit. 4.2.2020]. Dostupné z: https://www.e-stat.go.jp/stat-search/files?page=1&layout=datalist&cycle=7&year=20160&month=0&toukei=00250006&tstat=000001012846&tclass1=000001012848&stat_infid=000031603107.
  - Ministry of Justice (MoJ), 2016b. Šónen kjósei tókei čósa (Šónen kanbecudžo). *Šin šújóša no hikómei becu šokugjó ojobi katei no seikacu teido*. In: e-stat.go.jp [online]. 31.7. 2017 [cit. 4.2.2020]. Dostupné z: https://www.e-stat.go.jp/stat-search/files?page=1&layout=datalist&cycle=7&year=20160&month=0&toukei=00250006&tstat=000001012846&tclass1=000001012847&stat_infid=000031603067.
  - Ministry of Justice (MoJ), 2017a. Šónen kjósei tókei čósa (Šónen in). *Šin Šújóša no kjósei kjóiku katei-becu šokugjó ojobi katei no seikacu-teido*. In: e-stat.go.jp [online]. 31.7. 2018 [cit. 4.2.2020]. Dostupné z: https://www.e-stat.go.jp/stat-search/files?page=1&layout=datalist&cycle=7&year=20170&month=0&toukei=00250006&tstat=000001012846&tclass1=000001012848&stat_infid=000031737568.
  - Ministry of Justice (MoJ), 2017b. Šónen kjósei tókei čósa (Šónen kanbecudžo). *Šin šújóša no hikómei becu šokugjó ojobi katei no seikacu teido*. In: e-stat.go.jp [online]. 31.7. 2018 [cit. 4.2.2020]. Dostupné z: https://www.e-stat.go.jp/stat-search/files?page=1&layout=datalist&cycle=7&year=20170&month=0&toukei=00250006&tstat=000001012846&tclass1=000001012847&stat_infid=000031737528.
  - Ministry of Justice (MoJ), 2018a. Šónen kjósei tókei čósa (Šónen in). *Šin Šújóša no kjósei kjóiku katei-becu šokugjó ojobi katei no seikacu-teido*. In: e-stat.go.jp [online]. 31.7. 2019 [cit. 4.2.2020]. Dostupné z: https://www.e-stat.go.jp/stat-search/files?page=1&layout=datalist&cycle=7&year=20180&month=0&toukei=00250006&tstat=000001012846&tclass1=000001012848&stat_infid=000031846726.
  - Ministry of Justice (MoJ), 2018b. Šónen kjósei tókei čósa (Šónen kanbecudžo). *Šin šújóša no hikómei becu šokugjó ojobi katei no seikacu teido*. In: e-stat.go.jp [online]. 31.7. 2019 [cit. 4.2.2020]. Dostupné z: https://www.e-stat.go.jp/stat-search/files?page=1&layout=datalist&cycle=7&year=20180&month=0&toukei=00250006&tstat=000001012846&tclass1=000001012847&stat_infid=000031846686.
  - Ministry of Justice (MoJ), 2018c. Šónen kjósei tókei čósa (Šónen in). *Nendži becu šin šújóša no hikómei*. In: e-stat.go.jp [online]. 31.7. 2019 [cit. 4.2.2020]. Dostupné z: https://www.e-stat.go.jp/stat-search/files?page=1&layout=datalist&toukei=00250006&tstat=000001012846&cycle=7&year=20180&month=0&tclass1=000001012848&stat_infid=000031846704
  - Monbukagakušó (MEXT), 2018a. *Heisei 30 nendo kodomo no gakušúhi čósa*. [online]. 18.12.2019 [cit. 16.3.2020]. Dostupné z: https://www.mext.go.jp/content/20191212-mxt_chousa01-000003123_03.pdf.
  - Monbukagakušó (MEXT), 2018b. *Daigakutó socugjóša ojobi kókó socugjóša no šúšoku džókjó čósa*. [online]. 17.5.2019 [cit. 16.3.2020]. Dostupné z:

- https://warp.ndl.go.jp/info:ndljp/pid/11293659/www.mext.go.jp/b_menu/houdou/31/05/_icsFiles/afieldfile/2019/05/17/1414182.pdf.
- Monbukagakušó (MEXT), 2018c. *Kótó gakkó socugjó (jotei) ša no šúšoku (naitei) džókjó ni kansuru čósa*. In: e-stat.go.jp [online]. 17.5.2019 [cit. 16.3.2020]. Dostupné z: https://www.e-stat.go.jp/stat-search/files?page=1&layout=datalist&toukei=00400303&tstat=000001017065&cycle=0&tclass1=000001123115&tclass2=000001123116&tclass3=000001129635&stat_infid=000031827176.
  - Monbukagakušó (MEXT). 2019. *Čihó kjóhi čósa. Heisei 30 nendo čihó kjóikuhi čósa (Heisei 29kaikei nendo) zenkoku šúkei gakkó kjóikuhi*. In: e-stat.go.jp [online]. 28.11.2019 [cit. 16.3.2020]. Dostupné z: https://www.e-stat.go.jp/stat-search/files?page=1&layout=datalist&toukei=00400202&bunya_l=12&tstat=000001011660&cycle=0&tclass1=000001130683&tclass2=000001134903&tclass3=000001134904&tclass4=000001134907&stat_infid=000031883043.
  - MULGAN, Aurelia. 2013. *Japan's Failed Revolution: Koizumi and the Politics of Economic Reform*. [online]. ANU Press [cit. 15.6.2020]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/j.ctt31ngnn?refreqid=excelsior%3Aeb770638d943f2534194f1c0d2fdd173>.
  - MUNRO, Alistair a AOJAGI, Čie. 2019. *Guilt, Gender, and Work-Life Balance in Japan: A Choice Experiment*. International Monetary Fund. ISSN 1018-5941.
  - NAKAHARA, Tomoko, IDA, Kumiko, JAMADA, Kazujo, KUMAJASU, Kimie. 2018. *Rethinking Social Inclusion Concerning the Hidden Poverty of Young Women in Japan*. *Women's studies review*. [online]. **25**: 52 – 65. [cit. 17.4.2020]. Dostupné z: https://opera.repo.nii.ac.jp/?action=repository_uri&item_id=4819&file_id=19&file_no=1.
  - Naikakufu. 2018. *Čúgakkó socugjógo no šinro no džókjó*. In: *Heisei 28 nendo kodomo no hinkon ni kansuru aratana šihjó no kaiacu ni muketa čósa kenkjú hókokušo* [online]. [cit. 16.3.2020]. Dostupné z: https://www8.cao.go.jp/kodomonohinkon/chousa/h28_kaihatsu/index.html.
  - Naikaku kanbó. 2012. *Šakaiteki haidžo ni itaru purosesu* [online]. [cit. 17.4.2020]. Dostupné z: <https://www.mhlw.go.jp/stf/shingi/2r9852000002kvtw-att/2r9852000002kw5m.pdf>.
  - National Police Agency (NPA), 2020. *Criminal offenders arrested or taken into custody by age of offense*. [online]. [cit. 15.6.2020]. Dostupné z: <http://116.91.128.50/data/nenkan/69nenkan/zuhyou/y692804000.xls>
  - NODA, Hiroya, 2015. *How does the Japanese Government Measure and Announce Its Official Poverty Rates?* [online]. s.13 – 18 [cit.10.12.2018]. ISSN 1345-7179. Dostupné z: <http://ci.nii.ac.jp/naid/120005662537>.
  - Nonojama-Tarumi, Juko. 2017. *Educational Achievement of Children From Single-Mother and Single-Father Families: The Case of Japan*. *Journal of Marriage and Family*. [online]. **79**: 915 – 931. [cit. 16.3.2020]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1111/jomf.12409>.
  - OECD, 2015a. *Education Policy Outlook: Japan*. [online]. Paris: OECD Publishing. [cit. 16.3.2020]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/education/Japan-country-profile.pdf>.
  - OECD 2015b. *Inequality GREATER GENDER EQUALITY FOR MORE INCLUSIVE GROWTH*. [online]. [cit. 15.6.2020]. Dostupné z: <https://www.oecd.org/japan/japan--greater-gender-equality-for-more-inclusive-growth.pdf>.

- OECD Family Database, 2016. *Maternal employment by partnership status*. [online]. [cit. 16.4.2020]. Dostupné z: https://www.oecd.org/els/soc/LMF_1_3_Maternal_employment_by_partnership_status.pdf.
- OECD, 2018. *Education Policy in Japan: Building Bridges towards 2030*, Reviews of National Policies for Education [online]. Paris: OECD Publishing. 27.7.2018 [cit. 16.3.2020]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1787/9789264302402-en>.
- OECD, 2019. *Education at a Glance 2019: OECD Indicators*. [online]. Paris: OECD Publishing, [cit. 16.3.2020]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1787/f8d7880d-en>.
- OKITA, Joiči. National Graduate Institute for Policy Studies. [online]. [cit. 15.6.2020]. Dostupné z: https://www.iuj.ac.jp/convocation/pdf/2004_4th_okita.pdf.
- OSAKI, Tomohiro. 2016. *Hidden poverty growing under Abe, particularly among young and single mothers*. [online]. [cit. 15.6.2020]. Dostupné z: <https://www.japantimes.co.jp/news/2016/04/26/national/social-issues/hidden-poverty-growing-abe-particularly-among-young-single-mothers/>.
- OSAWA, Mari. 2011. *Social Security in Contemporary Japan*. New York: Routledge. ISBN 978-0-203-81366-9.
- ÓTAKE, Fumio. 2013. *Saitei čingin to hinkon taisaku*. [online]. [cit. 16.4.2020]. Dostupné z: <https://www.rieti.go.jp/jp/publications/dp/13j014.pdf>.
- RANI, Uma. 2006. Economic Growth, Labour Markets and Gender in Japan. *Economic and Political Weekly*. [online]. **41**: 4369 – 4377. [cit. 17.4.2020]. Dostupné z: <http://www.jstor.com/stable/4418813>.
- RAVALLION, Martin, 1994. *Poverty Comparisons*. New York: Harwood Academic Publishers. ISSN 0191-1708.
- RAYMO, M. James, 2016. Single Motherhood and Children's Health and School Performance in Japan. *Marriage Fam Rev*. [online]. **52**(1-2): 64 – 88. [cit. 16.5.2018]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/01494929.2015.1076554>.
- SAKAI, Akira. 2019. *Dropout of Transfer among Japanese High School Students: A Focus on Conservative School Culture and Pop Youth Culture* [online]. [cit. 16.3.2020]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/334317022_Dropout_and_Transfer_among_Japanese_High_School_Students_A_Focus_on_Conservative_School_Culture_and_Pop_Youth_Culture.
- SEKINE, Juki. 2008. The Rise of Poverty in Japan: The Emergence of the Working Poor. *Japan Labour Review*. [online]. **5**: 49 – 66. [cit. 16.4.2020]. Dostupné z: https://www.jil.go.jp/english/JLR/documents/2008/JLR20_sekine.pdf.
- SEN, Amartya, 1976. Poverty: An Ordinal Approach to Measurement. *Econometrica* [online]. **44**(2): 219 – 231 [cit.10.4.2019]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/pdf/1912718.pdf>.
- SMITH, Noah. 2016. *Japan's rising poverty defies glib explanations*. [online]. [cit. 15.6.2020]. Dostupné z: <https://www.japantimes.co.jp/opinion/2016/05/02/commentary/japan-commentary/japans-rising-poverty-defies-glib-explanations/>.
- SUTTON, Eileen., PEMBERTON, Simon., FAHMY, Eldin, a TAMIYA, Yuko., 2014. Stigma, Shame and the Experience of Poverty in Japan and the United Kingdom. *Social Policy and Society*. [online]. **13**(1), 143 – 154. [cit. 16.3.2020]. Dostupné z: <https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/54989C34DCA7FC2BB745A61F67B2A8A4/S1474746413000419a>.

pdf/stigma_shame_and_the_experience_of_poverty_in_japan_and_the_united_kingdom.pdf.

- TAČIBANAKI, Tošiaki, *Income Inequality and Seriousness of Poverty in Japan*. [online]. [cit. 15.6.2020]. Dostupné z: http://www.esri.go.jp/jp/prj/int_prj/prj-2004_2005/macro/macro17/09-2-R.pdf.
- TABUČI, Takahiro, FUDŽIHARA, Šó, ŠINOZAKI, Tomohiro, FUKUHARA, Hirojuki. 2018. Determinants of High-School Dropout: A Longitudinal Study in a Deprived Area in Japan. *Journal of Epidemiology*. [online]. **28**(11):458 – 464. [cit. 16.3.2020]. Dostupné z: <https://doi.org/10.2188/jea.JE20170163>.
- TATENO, Masaharu, CUNAŠIMA, Juta, AKIJAMA, Hirojuki. 2019. *Japan raises consumption tax to 10%*. [online]. [cit. 15.6.2020]. Dostupné z: <https://asia.nikkei.com/Economy/Japan-raises-consumption-tax-to-10>.
- The Japan Institute for Labour Policy and Training (JILPT). 2018. *Kosodate setai zenkoku čósa*. [online]. [cit. 16.4.2020]. Dostupné z: <https://www.jil.go.jp/press/documents/20191017.pdf>.
- TOWNSEND, Peter. 1979. *Poverty in the United Kingdom*. A Survey of Household Resources and Standards of Living. Harmondsworth: Penguin Books. ISBN-10: 0140221395. S. 1216.
- United Nations 2005. *Indicators of Poverty and Hunger*. [online]. [cit. 16.1.2020]. Dostupné z: https://www.un.org/esa/socdev/unyin/documents/ydiDavidGordon_poverty.pdf.
- United Nation, 2009. *Rethinking Poverty. Report on the World Social Situation 2010*. [online]. New York: UN Publications [Cit. 27.4.2020]. Dostupné z: <https://www.un.org/esa/socdev/rwss/docs/2010/fullreport.pdf>.